

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Економічний факультет
Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему: «Особливості кредитування фізичних осіб в умовах фінансової
нестабільності»

Виконала: студента 4 курсу,
групи ФБС-41
спеціальності “Фінанси, банківська справа та
страхування”
Шлейник М.В.

Керівник : д.е.н., професор кафедри фінансів
Гораль Л.Т.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри
менеджменту та бізнес-адміністрування
Кафка С. М.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

- 1.1. Економічна сутність та класифікація видів кредитування фізичних осіб
- 1.2. Механізм організації банківського кредитування фізичних осіб та оцінки кредитоспроможності позичальників
- 1.3. Фінансова нестабільність та її вплив на ринок кредитування фізичних осіб

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

- 2.1. Оцінка сучасного стану та тенденцій ринку кредитування фізичних осіб в Україні впродовж 2020-2025 років
- 2.2. Аналіз кредитного портфеля фізичних осіб на прикладі АТ Ідея-банк
- 2.3. Оцінка кредитного ризику та кредитоспроможності позичальників в умовах фінансової нестабільності

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

- 3.1. Зарубіжний досвід кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності
- 3.2. Ризики кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні і шляхи їх подолання

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Кредитування фізичних осіб є одним із ключових механізмів функціонування сучасної банківської системи та важливим чинником підтримки споживчого попиту, добробуту домогосподарств і розвитку національної економіки. Разом із тим, в умовах фінансової нестабільності, спричиненої пандемією COVID-19 у 2020–2021 роках та повномасштабним збройним вторгненням Росії в Україну з лютого 2022 року, ринок роздрібного кредитування зазнав безпрецедентного тиску. Різке скорочення реальних доходів населення, стрімке зростання частки непрацюючих кредитів, підвищення облікової ставки НБУ до 25% та посилення вимог до позичальників - усе це поставило банківський сектор перед необхідністю кардинального переосмислення підходів до кредитування фізичних осіб.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що, попри часткову стабілізацію ринку у 2023–2025 роках, проблема ефективної організації кредитування фізичних осіб в умовах тривалої фінансової нестабільності залишається надзвичайно гострою. Зростання частки кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі банків з 20,8% у 2020 році до 28,0% у 2025 році, розширення державних програм пільгового кредитування («Оселя», «Відновлення»), а також поступове поліпшення якості кредитних портфелів свідчать про відновлення ринку. Водночас чинники невизначеності, що визначаються тривалістю воєнного стану, потребують системного наукового аналізу та розробки практично орієнтованих рекомендацій.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-методологічних засад та особливостей практики кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності, а також обґрунтування напрямів і заходів щодо вдосконалення механізму кредитування з урахуванням зарубіжного досвіду та вітчизняних реалій.

Для досягнення поставленої мети вирішувались такі завдання:

- розкрити економічну природу та класифікацію видів кредитування фізичних осіб; дослідити механізм організації банківського кредитування та оцінки кредитоспроможності позичальників;
- проаналізувати вплив фінансової нестабільності на ринок кредитування фізичних осіб; оцінити сучасний стан та тенденції ринку кредитування фізичних осіб в Україні впродовж 2020–2025 років;
- провести аналіз кредитного портфеля фізичних осіб на прикладі АТ «Ідея Банк»;
- дослідити практику оцінки кредитного ризику та кредитоспроможності позичальників в умовах фінансової нестабільності;
- узагальнити зарубіжний досвід кредитування фізичних осіб та визначити напрями його адаптації для України;
- ідентифікувати ризики кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану та запропонувати заходи щодо їх подолання.

Об'єктом дослідження є процес кредитування фізичних осіб у банківській системі України. Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності, спричиненої воєнним станом та макроекономічними шоками.

Теоретичну базу роботи формують праці вітчизняних учених: М.І. Савлука, А.М. Мороза, Ю.В. Жежеруна, О.В. Черниш, І.В. Просяника, Н.В. Тарасевич, О.В. Петровського, І.В. Поцелуйка, Т.П. Моташко, а також зарубіжних дослідників, зокрема Х. Мінські та ін.

Методологічну базу дослідження складають нормативно-правові акти, що регулюють банківську та кредитну діяльність в Україні (Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про споживче кредитування», нормативні акти НБУ), а також загальнонаукові методи пізнання: системний аналіз і синтез, порівняльний та структурно-динамічний аналіз, кореляційно-регресійний метод, SWOT-аналіз.

Інформаційно-аналітичну базу дослідження складають офіційні статистичні матеріали Національного банку України, Державної служби

статистики України, фінансова звітність АТ «Ідея Банк» за 2023–2025 роки, аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, НІСД, ЄБРР, а також наукові публікації у фахових виданнях.

Науково-практичне значення результатів дослідження полягає у комплексному аналізі функціонування ринку кредитування фізичних осіб в Україні в умовах фінансової нестабільності та розробці обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення механізму кредитування, адаптації зарубіжного досвіду, розвитку державних програм підтримки та цифровізації кредитних процесів.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг основного тексту роботи складає 62 сторінки. Робота містить 13 таблиць, 4 рисунки та список використаних джерел із 51 позиції.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

1.1. Економічна сутність та класифікація видів кредитування фізичних осіб

Кредитування фізичних осіб є невід'ємною складовою розвиненої ринкової економіки та водночас одним із пріоритетних напрямів діяльності комерційних банків. Виступаючи посередниками між суб'єктами, що мають тимчасово вільні кошти, та тими, хто відчуває потребу у фінансових ресурсах, банківські установи перетворюють заощадження домогосподарств та юридичних осіб на кредитні ресурси, що надаються населенню та бізнесу на умовах повернення і платності. Розуміння економічної природи кредитування фізичних осіб є вихідним пунктом для аналізу його функцій, механізмів та особливостей в умовах фінансової нестабільності.

Перш за все, варто зауважити, що у вітчизняній науковій літературі кредитування фізичних осіб розглядається у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні воно охоплює всі форми надання банками позикових коштів фізичним особам: споживчі кредити, іпотеку, автокредити, кредити на навчання та інші цільові позики. У вузькому розумінні - ототожнюється переважно зі споживчим кредитуванням як найбільш масовою та соціально значущою формою. Однак, як зазначає Жежерун Ю.В., ці поняття не є тотожними, оскільки споживче кредитування є лише одним із видів банківського кредитування фізичних осіб [13]. Таке розмежування має суттєве наукове і практичне значення, адже різні форми кредитування характеризуються різними механізмами, ризиками та регуляторними вимогами.

Як відомо, економічна природа кредиту нерозривно пов'язана з його функціями. Зокрема, кредит як категорія виконує такі ключові функції в економіці: перерозподільну, яка забезпечує переміщення тимчасово вільних

ресурсів від кредиторів до позичальників; емісійну, завдяки якій кредит сприяє розширенню грошової маси в обігу; контрольну, що формує механізм контролю над ефективним використанням позичених коштів; стимулюючу – шляхом заохочення раціонального використання запозичених ресурсів та своєчасного виконання зобов'язань. На мікрорівні кредит дозволяє фізичним особам задовольняти поточні потреби, що перевищують рівень їхніх наявних доходів, і тим самим підвищує рівень споживання та добробут населення.

М. Савлук, А. Мороз та М. Пуховкіна визначають кредитування фізичних осіб як форму економічних відносин між позичальником та банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості та платності нагромаджених у банку тимчасово вільних грошових ресурсів [40]. Водночас Я. Чайковський визначає споживчий кредит як сукупність відносин, пов'язану з рухом позичкового капіталу між кредитором і позичальником - фізичною особою-резидентом, у національній грошовій одиниці або товарній формі на основі укладеного кредитного договору на принципах строковості, платності і поверненості [13]. Обидва визначення акцентують увагу на ключових принципах кредитування, проте розрізняються за ступенем охоплення форм та видів кредиту.

Принципи банківського кредитування фізичних осіб є фундаментом організації кредитного процесу і водночас критеріями оцінки ефективності управління кредитними відносинами. В науковій літературі традиційно виокремлюються такі принципи: зворотність - обов'язкове повернення позичених коштів у встановлений термін; строковість - дотримання погоджених термінів користування кредитом; платність - сплата відсотків як ціни за надані ресурси; цільовий характер - використання кредиту відповідно до задекларованої мети; забезпеченість - наявність заставного майна або інших гарантій виконання зобов'язань. Дотримання цих принципів є необхідною умовою збереження фінансової стійкості банку, захисту інтересів вкладників та забезпечення ефективного функціонування кредитного ринку в цілому.

Водночас, соціально-економічна роль кредитування фізичних осіб проявляється на різних рівнях економічної системи. Так, на мікрорівні кредит дозволяє домогосподарствам зрівняти споживання у часі, отримати доступ до товарів тривалого вжитку, вирішити житлову проблему чи фінансувати здобуття освіти навіть за умови обмежених поточних доходів. На мезорівні банківське кредитування стимулює розвиток роздрібної торгівлі, будівельного сектору, ринку автомобілів та послуг. На макрорівні - кредит збільшує сукупний платоспроможний попит населення, що сприяє зростанню виробництва, зайнятості та ВВП. Зокрема, Просяник І.В. підкреслює, що кредитування є необхідною умовою підвищення купівельної спроможності населення та забезпечення енергійної діяльності банків у галузі обслуговування приватних осіб [34].

Крім того, кредитування фізичних осіб несе в собі певні ризики як для позичальників, так і для банківської системи в цілому. Справді, надмірна заборгованість домогосподарств може негативно впливати на макроекономічну стійкість, спричиняти кризові явища на ринку нерухомості та посилювати соціальну нерівність. Тому виваженість кредитної політики та ефективне управління ризиками є принциповими умовами сталого розвитку ринку кредитування фізичних осіб. За результатами досліджень проекту USAID «Трансформація фінансового сектору», лише 28% українців користуються кредитними послугами, а головними причинами низького охоплення є низькі доходи та недовіра до банківської системи, що свідчить про суттєвий нереалізований потенціал ринку [13].

Класифікація кредитів, що надаються фізичним особам, є необхідним інструментом систематизації різноманітних кредитних продуктів і підходів до управління ними. Різні класифікаційні підходи дозволяють виявити специфіку окремих видів кредитів, визначити відповідні методи оцінки ризиків та встановити диференційовані вимоги до позичальників. За результатами проведеного дослідження нами сформовано комплексну класифікацію кредитів фізичним особам за основними критеріями, яка наочно зображена у таблиці 1.1.

Класифікація кредитів фізичним особам

Класифікаційна ознака	Вид кредиту	Характеристика та особливості
За цільовим призначенням	Споживчий кредит Іпотечний кредит Автокредит Кредит на навчання Онлайн-кредит	Для покриття поточних потреб (побутова техніка, меблі, послуги) Для купівлі/будівництва нерухомості; тривалі строки Для придбання транспортних засобів Для оплати освітніх послуг; пільгові умови Швидкий доступ через цифрові канали, вищі ставки
За строком кредитування	Короткостроковий (до 1 року) Середньостроковий (1–5 років) Довгостроковий (понад 5 років)	Поточні потреби, кредитні картки Товари тривалого вжитку, авто Іпотека, крупні цільові позики
За формою забезпечення	Забезпечений Незабезпечений	Застава, поручительство, страхування; нижча ставка Видається без застави; вища ставка, суворіші ліміти
За валютою	У гривні У іноземній валюті	Основна форма; без валютних ризиків для позичальника Обмежені НБУ; несуть значні валютні ризики
За способом надання	Разовий кредит Кредитна лінія Кредитна картка	Видається одноразово на визначену суму Відновлювальний ліміт з гнучким використанням Поновлюваний ліміт для поточних розрахунків
За суб'єктом позичальника	Кредит найманому працівнику Кредит ФОП Кредит пенсіонеру	Основний масовий сегмент Для малого бізнесу у форматі роздробу Спеціальні програми з урахуванням доходів

Джерело: складено автором на основі [13; 30; 34; 40]

Наведена класифікація свідчить про значну різноманітність форм кредитування фізичних осіб, що зумовлює необхідність диференційованих підходів до організації кредитного процесу та управління ризиками. Особливого значення ця диференціація набуває в умовах фінансової нестабільності, коли різні сегменти кредитного ринку по-різному реагують на макроекономічні шоки. Зокрема, споживче кредитування є найбільш чутливим до змін рівня доходів і зайнятості, іпотека - до динаміки відсоткових ставок та цін на нерухомість, а онлайн-кредитування стрімко зростало навіть у складних умовах завдяки розвитку фінтех-технологій і зниженню транзакційних витрат [27].

Отже, кредитування фізичних осіб являє собою складну, багатовимірну економічну категорію, яка охоплює широкий спектр відносин між банківськими установами та населенням. Розуміння економічної природи, функцій, принципів та класифікаційних ознак кредиту є необхідним підґрунтям для дослідження механізму його організації в практиці вітчизняних банківських установ.

1.2. Механізм організації банківського кредитування фізичних осіб та оцінки кредитоспроможності позичальників

Ефективне функціонування ринку кредитування фізичних осіб неможливе без чіткого, добре організованого механізму, що забезпечує проходження кредитної операції від першого звернення клієнта до повного погашення зобов'язань. Кредитний механізм як сукупність організаційних, економічних та правових методів і інструментів банківської діяльності є тією системою, яка перетворює теоретичні принципи кредитування на реальну практику надання позик населенню. Від того, наскільки цей механізм є збалансованим, прозорим і ризик-орієнтованим, залежать якість кредитного портфеля банку та рівень задоволеності клієнтів.

Механізм банківського кредитування фізичних осіб охоплює кілька взаємопов'язаних підсистем: організаційну (нормативна база, кредитна політика, внутрішні регламенти), аналітичну (методи оцінки кредитоспроможності), інструментальну (форми забезпечення, кредитні продукти) та контрольну (моніторинг і робота з простроченою заборгованістю). Взаємодія цих підсистем реалізується через послідовність конкретних процедур - кредитний процес, - що охоплює весь «життєвий цикл» кредиту. Більше того, правильна організація кредитного процесу є запорукою стабільної роботи банку на ринку роздрібного кредитування [44].

В свою чергу, кредитний процес при роботі з фізичними особами включає такі основні стадії. На першій стадії позичальник подає заявку та необхідний

пакет документів: паспорт, ідентифікаційний код, довідку про доходи, документи на заставне майно (за необхідності). На другій стадії банк здійснює попередній аналіз: перевіряє достовірність документів, здійснює запит до кредитного бюро, проводить ідентифікацію позичальника. Третя стадія є ключовою - комплексна оцінка кредитоспроможності та прийняття рішення кредитним комітетом або в автоматизованому режимі. Четверта стадія передбачає укладення кредитного договору та договорів забезпечення. П'ята стадія - власне видача кредиту. На шостій та сьомій стадіях здійснюються відповідно поточний моніторинг обслуговування кредиту та погашення позики або робота з проблемною заборгованістю у разі виникнення прострочення [44; 46]. Наочно структуру кредитного процесу зображено на рис. 1.1.

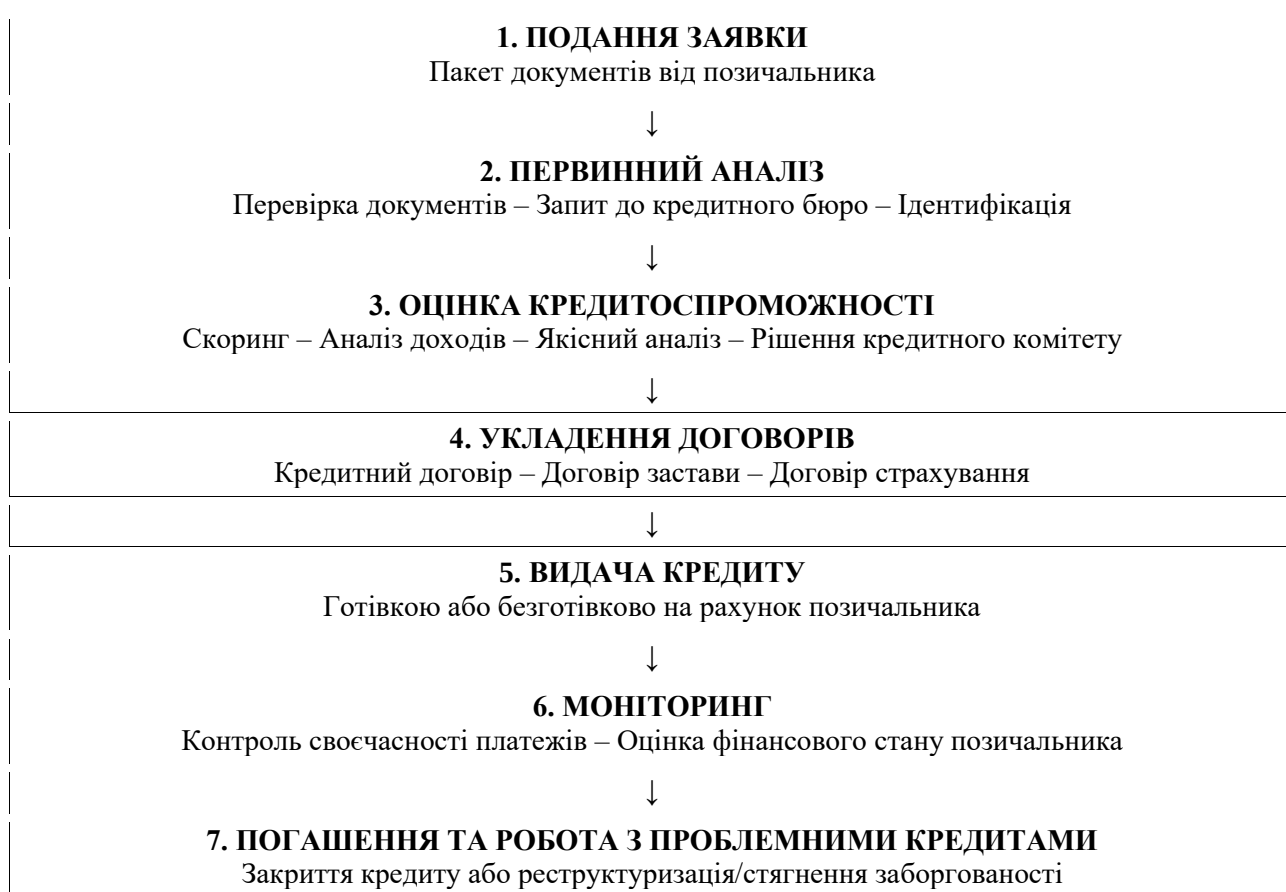

Рис. 1.1. Організація кредитного процесу банку при роботі з фізичними особами

Джерело: побудовано на основі [44; 46; 34]

Центральним елементом кредитного механізму є оцінка кредитоспроможності позичальника. Кредитоспроможність - це здатність та готовність позичальника повністю і своєчасно виконати свої зобов'язання перед банком у межах кредитного договору. Оцінка кредитоспроможності є, по суті, прогностичним завданням: банк намагається на основі доступної інформації визначити ймовірність дефолту позичальника у майбутньому. Черниш О.В. підкреслює, що оцінка кредитоспроможності фізичних осіб є одним із ключових елементів кредитного процесу, результати якої безпосередньо визначають якість кредитного портфеля [46].

Разом із тим у вітчизняній практиці сформувалися три основні методологічні підходи, які нерідко застосовуються у комплексі.

Перший підхід - фінансовий аналіз доходів позичальника - базується на оцінці співвідношення між підтвердженими доходами фізичної особи та обсягом щомісячних виплат за кредитом. Стандартним орієнтиром є показник боргового навантаження (debt-to-income ratio, DTI): частка кредитних виплат, як правило, не повинна перевищувати 40–50 % чистого місячного доходу позичальника. Для підтвердження рівня доходів банки вимагають довідки з місця роботи, виписки з рахунків, декларації про доходи або, у разі самозайнятих осіб, фінансової звітності. Водночас в умовах значної частки тіньових доходів в Україні застосування лише цього методу є недостатнім, що зумовлює потребу у комплексному підході.

Другий підхід - якісний аналіз позичальника - передбачає оцінку нефінансових характеристик: стабільності зайнятості та галузевої приналежності роботодавця, сімейного стану, освітнього рівня, кредитної репутації. Для отримання відомостей про кредитну репутацію банки звертаються до бюро кредитних історій, де акумулюється інформація про виконання позичальником попередніх кредитних зобов'язань. Схема взаємодії передбачає: звернення клієнта до банку; отримання банком письмового дозволу клієнта на запит кредитної історії; направлення запиту до бюро; надання кредитного звіту банку; прийняття рішення на основі отриманих даних [34].

Третій і найбільш технологічно розвинутий підхід - кредитний скоринг - є системою бальної оцінки кредитоспроможності, що ґрунтується на методах статистичного аналізу. За визначенням Т. І. Лункіної, скорингові моделі дозволяють на основі числових оцінок різних параметрів позичальника прогнозувати ймовірність дефолту з достатнім рівнем точності [21]. Розрізняють кілька видів скорингу: application-скоринг (оцінка на етапі подання заявки), behavioral-скоринг (поточний моніторинг платіжної поведінки позичальника) та collection-скоринг (управління проблемною заборгованістю). Скорингові системи суттєво прискорюють процес прийняття рішень, підвищують його об'єктивність і знижують операційні витрати, що є особливо важливим в умовах масового роздрібного кредитування. Сучасний розвиток технологій Великих Даних (Big Data) дозволяє розширювати скорингові моделі за рахунок нетрадиційних джерел даних - телефонної активності, поведінки у соціальних мережах, геолокації тощо.

Порівняльний аналіз методів оцінки кредитоспроможності фізичних осіб подано у таблиці 1.2, що дозволяє ідентифікувати переваги та обмеження кожного підходу. Як видно з таблиці 1.2, кожен із методів оцінки кредитоспроможності має певні переваги та обмеження. На практиці провідні вітчизняні банки застосовують гібридні підходи, що поєднують елементи фінансового аналізу, якісної оцінки та автоматизованого скорингу. Такий підхід забезпечує найвищу точність прогнозування кредитного ризику, що є критично важливим в умовах фінансової нестабільності.

Як вже зазначалось вище, ключовим показником, що використовується при оцінці кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб, є коефіцієнт боргового навантаження (Debt-to-Income ratio, DTI). Він розраховується як відношення суми всіх щомісячних платежів за кредитами до чистого щомісячного доходу позичальника:

$$DTI = \Sigma \text{Щоміс. кредитних платежів} / \text{Чистий щомісячний дохід} \times 100\% \quad (1.1)$$

**Порівняльна характеристика методів оцінки кредитоспроможності
фізичних осіб**

Метод	Основа оцінки	Переваги	Обмеження
Фінансовий аналіз доходів	Офіційно підтверджені доходи, коефіцієнт ДТІ	Об'єктивність, простота розрахунку	Не враховує тіньові доходи; потребує великого пакету документів
Якісний аналіз позичальника	Кредитна репутація, зайнятість, соціальний статус	Комплексна оцінка; використання кредитної історії	Суб'єктивність експертних оцінок; тривалий процес
Кредитний скоринг	Статистичні моделі на основі бальної оцінки параметрів	Швидкість, стандартизація, масштабованість	Залежність від якості даних; потребує регулярного калібрування
Комплексний (гібридний) підхід	Поєднання фінансових показників, якісних факторів та скорингу	Найвища точність прогнозування дефолту	Висока вартість впровадження; потреба у кваліфікованих кадрах

Джерело: складено на основі [20; 21]

За загальноприйнятою практикою, значення ДТІ до 30% вважається безпечним, 30–50% - прийнятним для більшості банків, понад 50% - ризиковим. Водночас, в умовах фінансової нестабільності банки, як правило, збільшують вимоги до вказаного критерію: поріг прийнятного ДТІ знижується до 25–35%, а в разі нестабільного джерела доходу вимоги ще більш посилюються. Просяник І.В. підкреслює, що оцінка кредитоспроможності позичальника в процесі організації кредитування фізичних осіб з боку банківських установ є найскладнішою частиною кредитного процесу, оскільки потребує аналізу не лише поточного, а й майбутнього фінансового стану особи [34].

Також важливу роль у системі оцінки кредитоспроможності відіграє інституційна інфраструктура - зокрема бюро кредитних історій. В Україні діяльність таких установ регулюється Законом «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [37]. Бюро кредитних історій накопичують дані про кредитну поведінку позичальників - строки і повноту виконання зобов'язань, наявність прострочень, суми та кількість активних кредитів. Наявність позитивної кредитної історії суттєво підвищує шанси позичальника на

отримання кредиту на вигідних умовах, тоді як негативна - є підставою для відмови або підвищення ставки. Доступ до інформації кредитних бюро знижує інформаційну асиметрію між банком і позичальником, що є принципово важливим чинником зниження кредитного ризику.

Обов'язковим елементом механізму кредитування є забезпечення кредитних зобов'язань. Основними формами забезпечення є: застава нерухомого або рухомого майна (автомобілі, цінні папери), поручительство фізичних або юридичних осіб, страхування ризику непогашення кредиту. Вибір форми забезпечення залежить від виду та розміру кредиту, а також від кредитної політики конкретного банку. Іпотечні кредити, як правило, мають у вигляді застави нерухоме майно, що суттєво знижує кредитний ризик і дозволяє банкам застосовувати нижчі процентні ставки. Для незабезпечених споживчих кредитів характерні, натомість, вищі ставки, що компенсують підвищений ризик банку.

Загалом сучасний механізм кредитування фізичних осіб зазнає суттєвої трансформації під впливом цифровізації та впровадження технологій штучного інтелекту. Зокрема, розвиток фінтех-технологій, онлайн-банкінгу та відкритого банкінгу (Open Banking) відкриває нові можливості для автоматизації кредитного процесу. Онлайн-кредитування дозволяє позичальникам подавати заявки та отримувати рішення протягом кількох хвилин, а банкам - значно скорочувати операційні витрати та розширювати охоплення клієнтів. Водночас цифровізація породжує і нові виклики: зростання ризиків кіберзахисту, складнощі верифікації особи онлайн, а також проблеми захисту персональних даних [27].

Таким чином, механізм банківського кредитування фізичних осіб є багатокомпонентною системою, ефективність якої визначається узгодженістю організаційних, аналітичних та інструментальних підсистем. Оцінка кредитоспроможності - ключовий елемент цього механізму - потребує постійного вдосконалення в умовах, що змінюються, особливо у разі підвищеної фінансової нестабільності, яка суттєво ускладнює прогнозування

кредитних ризиків і вимагає від банків гнучкого та диференційованого підходу до роботи з позичальниками.

1.3. Фінансова нестабільність та її вплив на ринок кредитування фізичних осіб

Поняття фінансової нестабільності є одним із центральних у сучасній економічній теорії, проте залишається дискусійним щодо точного змістового наповнення. Різні наукові школи акцентують увагу на різних аспектах цього феномену - від волатильності фінансових ринків до системної вразливості банківського сектору чи макроекономічних диспропорцій. Отже, усебічне розуміння природи фінансової нестабільності та механізмів її передачі на кредитний ринок є необхідним для вироблення ефективної кредитної політики в кризових умовах.

Поцелуйко І.В. пропонує розглядати фінансову нестабільність як системну характеристику фінансової системи, яка відображає дисипативні (нестабільні), турбулентні процеси в її розвитку, що ускладнюють виконання покладених на неї функцій - зокрема, здатність перетворювати фінансові ресурси економічних суб'єктів у кредитні та інвестиційні ресурси [32]. Це визначення є концептуально важливим, оскільки підкреслює не лише стан розбалансованості, а й функціональний збій - нездатність фінансової системи ефективно виконувати свою основну роль посередника між заощадженнями та інвестиціями.

Також необхідно чітко розрізняти поняття «фінансова нестабільність», «фінансова криза» та «макроекономічна нестабільність». Фінансова нестабільність є хронічним, структурним станом підвищеної вразливості фінансової системи - вона може тривати роками і не обов'язково проявляється у гострих кризових формах. Фінансова криза є гострим, короткостроковим проявом нестабільності - різким погіршенням фінансових показників, банківськими паніками, обвалом валюти чи ринків. Макроекономічна

нестабільність є ширшою категорією, що охоплює коливання в реальному секторі - ВВП, зайнятості, інфляції. В умовах України ці явища тісно переплітаються: зовнішні шоки (воєнна агресія) породжують одночасно макроекономічну нестабільність, фінансову турбулентність і структурні кризи в банківській системі [32; 33].

Теоретичну основу дослідження взаємозв'язку між фінансовою нестабільністю та кредитним ринком формує «гіпотеза фінансової нестабільності» Хаймана Мінські. Згідно з нею, у ринковій економіці тривалі періоди стабільного зростання поступово підривають фінансову дисципліну: в умовах оптимізму банки пом'якшують стандарти кредитування, позичальники беруть на себе все більші зобов'язання, а ринки активів перегріваються. В свою чергу, накопичений борговий тягар зрештою стає нестерпним та настає так званий «момент Мінські»: різке згортання кредитування, масові дефолти та фінансова паніка. Петровський О.В. в своєму дослідженні доводить, що саме ендегенний фактор коригування жорсткості кредитного ризик-менеджменту банків, описаний через призму теорії Мінські, є внутрішньою причиною нестабільності кредитної системи [33].

Для аналізу природи фінансової нестабільності принципово важливим є розмежування її зовнішніх і внутрішніх чинників. До зовнішніх відносяться: геополітичні ризики та воєнні конфлікти, глобальні фінансові кризи (наприклад, фінансова криза 2008–2009 рр.), пандемії (COVID-19 у 2020 р.), різкі зміни глобальних відсоткових ставок або цін на сировину. До внутрішніх чинників належать: девальвація національної валюти, інфляційні процеси, структурні дисбаланси в банківській системі, погіршення платоспроможності населення, недосконалість регуляторного середовища та ризики недобросовісних практик у фінансовому секторі. В Україні визначальним чинником фінансової нестабільності у досліджуваний період 2019–2025 років є повномасштабне вторгнення Росії, що розпочалося 24 лютого 2022 року і поєднало в собі одночасно зовнішній шок і внутрішній структурний розлад [28].

Вплив фінансової нестабільності на ринок кредитування фізичних осіб є комплексним і реалізується через кілька взаємопосилюючих каналів. Для їхнього наочного відображення розроблено схему, що систематизує ці канали та пов'язує їх із конкретними ринковими наслідками (рис. 1.2).

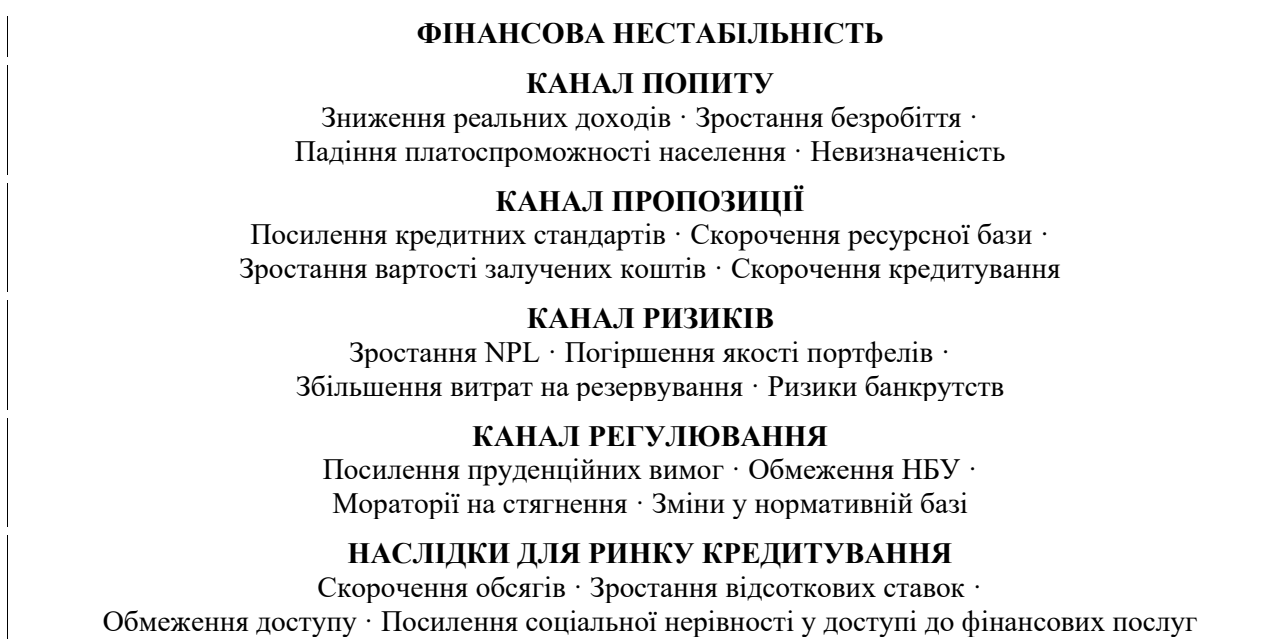

Рис. 1.2. Канали впливу фінансової нестабільності на ринок кредитування фізичних осіб

Джерело: побудовано на основі [32; 33; 28; 27]

Канал попиту відображає вплив на сторону позичальників. Фінансова нестабільність, як правило, супроводжується зростанням безробіття, скороченням реальних доходів та посиленням невизначеності щодо майбутнього. Ці чинники знижують попит на кредити, оскільки домогосподарства стають більш обережними у прийнятті фінансових зобов'язань. Водночас частина позичальників, які вже мають кредити, стикається з труднощами у їх обслуговуванні. Звідси можна констатувати, що під впливом курсової і політичної нестабільності різко похитнулась позиція багатьох банків, а значна девальвація гривні, спад в економіці та воєнні дії спричинили погіршення якості кредитного портфеля [8].

Канал пропозиції відображає реакцію банків на умови підвищеного ризику. Стикаючись з ростом непрацюючих кредитів і погіршенням макроекономічного середовища, банки посилюють вимоги до позичальників, підвищують відсоткові ставки, скорочують доступні ліміти та звужують перелік прийнятних заставних активів. Зокрема, науковці Тарасевич Н.В. і Мазуренко К.Е. вказують, що кредитування фізичних осіб пов'язане з підвищеними кредитними ризиками, що обумовлює актуальність проблем удосконалення цього виду діяльності в банках [44]. Як наслідок, в умовах воєнного стану ці ризики набувають ще більш гострого характеру, адже до традиційних кредитних ризиків додаються ризики фізичного знищення заставного майна, переміщення позичальників та різкої зміни їхнього фінансового стану.

В свою чергу, канал ризиків відображає погіршення якості кредитного портфеля. Зростання частки непрацюючих кредитів (NPL - Non-Performing Loans) потребує від банків додаткового резервування, що безпосередньо знижує їхній прибуток та капітал. За даними НБУ, питома вага непрацюючих кредитів у банківському секторі у 2023 році складала 37,4%, що лише на 0,8 відсоткових пункти нижче показника 2022 року [14]. Моташко Т.П. та Перхайло С.П. підкреслюють, що повномасштабна війна посилила кредитний ризик для банків, тоді як позичальники наражаються на ризик погіршення кредитної історії, неотримання кредиту та непрозорих умов кредитування [28].

Канал регулювання відображає зміну нормативного середовища, що є закономірною відповіддю регулятора на підвищення системних ризиків. В умовах кризи Національний банк України, як правило, вживає комплекс пруденційних заходів: підвищення норм резервування, обмеження у валютному кредитуванні, посилення вимог до адекватності капіталу. Водночас можуть запроваджуватися і м'якші заходи, спрямовані на підтримку кредитного ринку: програми рефінансування, рекомендації щодо реструктуризації, відстрочення вимог щодо резервування. У 2022–2024 рр. в Україні обидва типи заходів застосовувалися одночасно: з одного боку - посилення пруденційного нагляду,

з іншого - запровадження пільгових програм державного кредитування «ЄОселя», «ЄВідновлення» та ін.

Загалом системний аналіз перелічених каналів впливу наочно демонструє, що фінансова нестабільність діє через самопосилюючий механізм: зниження доходів населення зменшує попит і погіршує якість кредитних портфелів, що змушує банки посилювати стандарти і скорочувати пропозицію, що, у свою чергу, додатково обмежує доступ населення до фінансових ресурсів і гальмує відновлення економічної активності. Для розриву цього «кредитного стиснення» потрібне або зовнішнє втручання (державні програми підтримки, рефінансування НБУ), або органічне відновлення макроекономічних умов. Відповідну ілюстрацію цих наслідків наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

**Наслідки фінансової нестабільності для ключових параметрів ринку
кредитування фізичних осіб**

Параметр	Тенденція в умовах нестабільності	Конкретні прояви
Обсяг кредитного портфеля	Скорочення	Зниження кількості схвалених заявок, скорочення нових видач
Відсоткові ставки	Зростання	Збільшення премії за ризик, здорожчання ресурсної бази
Вимоги до позичальників	Посилення	Підвищення порогу скорингу, вимог до доходів і забезпечення
Строки кредитування	Скорочення	Перехід до короткострокових позик, відмова від довгострокових
Частка NPL	Зростання	Погіршення якості портфелів, зростання витрат на резервування
Доступність кредитів	Звуження	Обмежений доступ для вразливих груп, посилення нерівності
Валютна структура	Зрушення до гривні	Відмова від валютного кредитування, зростання ризиків для ФО
Структура за продуктами	Зміна пропорцій	Зростання частки короткострокових споживчих кредитів

Джерело: складено на основі [14; 32; 33; 28; 27]

Аналіз даних таблиці 1.3 підтверджує, що фінансова нестабільність чинить одночасний і взаємопосилюючий вплив на всі ключові параметри ринку

кредитування фізичних осіб. Жоден із параметрів не залишається незачепленим - і це принципово відрізняє умови фінансової нестабільності від «звичайних» коливань ділового циклу. У звичайних умовах погіршення одного параметра може компенсуватися покращенням іншого; в умовах системної кризи всі негативні процеси посилюють одне одного, що й утворює ту саму «кредитну спіраль», про яку йдеться у теорії Мінські.

Окремої уваги заслуговує аналіз специфіки впливу воєнного стану на кредитний ринок України як особливого різновиду фінансової нестабільності, що поєднує в собі деструктивний вплив безпосередньо воєнних дій та глибоку макроекономічну дестабілізацію. Письменний В. та Романюк М. констатують, що умови економічної та соціальної нестабільності, породжені російсько-українською війною, роблять банківські кредити особливо актуальними для фізичних осіб - вони дозволяють задовольняти споживчі потреби, коли власних ресурсів недостатньо через втрату роботи, житла й інші збитки від війни [35]. Таким чином, попит на кредити не зникає - він трансформується: зростає попит на мікrokредити для покриття базових потреб, тоді як попит на іпотеку та довгострокове кредитування різко падає.

Зокрема, Мікуляк К.А. та Кугляр А.А. у своєму дослідженні звертають увагу на роль кредитування у стабілізації економіки в кризових умовах: банківські кредити є важливим елементом у забезпеченні зростання попиту на товари та послуги, що своєю чергою підтримує внутрішній ринок і сприяє стабілізації економіки [27]. Це підкреслює двоїсту природу кредитування в умовах нестабільності: з одного боку, воно є необхідним інструментом підтримки домогосподарств і економіки; з іншого - несе підвищені ризики для банківської системи, які потребують ретельного управління.

Підсумовуючи теоретико-методологічний аналіз особливостей кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності, зазначимо, що фінансова нестабільність є об'єктивним явищем розвитку ринкових фінансових систем, яке неминуче відображається на функціонуванні кредитного ринку. Розуміння механізмів її формування та каналів передачі на ринок кредитування

фізичних осіб є необхідною теоретичною базою для аналізу конкретних тенденцій на ринку кредитування в Україні та розробки обґрунтованих практичних рекомендацій щодо його вдосконалення.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Оцінка сучасного стану та тенденцій ринку кредитування фізичних осіб в Україні впродовж 2020-2025 років

Ринок кредитування фізичних осіб в Україні протягом 2020–2025 років пройшов крізь низку переломних етапів, кожен із яких суттєво позначився на обсягах, структурі та якості кредитних портфелів банківських установ. Вплив пандемії COVID-19 у 2020–2021 роках, повномасштабне вторгнення Росії у лютому 2022 року, а також подальші адаптаційні процеси та поступове відновлення активності в умовах воєнного стану визначили принципово різні тренди на ринку роздрібного кредитування.

Вважаємо, що аналіз ринку кредитування фізичних осіб вимагає системного підходу, що передбачає розгляд загальної динаміки кредитного портфеля, структури кредитів за видами, рівня відсоткових ставок, якісних показників портфеля, а також чинників, що формують попит і пропозицію кредитних ресурсів для населення. Нижче нами наведено результати такого аналізу, проведеного на базі офіційної статистики Національного банку України та інших аналітичних матеріалів за темою.

Загальна динаміка банківського кредитування. У 2020 році кредитний ринок перебував під впливом пандемії COVID-19. Незважаючи на загальне гальмування економічної активності та введення карантинних обмежень, банківська система України виявила достатню стійкість. Ключову роль відіграло зниження облікової ставки НБУ до 6,0% у 2020 році, що сформувало сприятливе середовище для кредитування. За підсумками 2020 року сукупний кредитний портфель банків скоротився на 2,4% - до 960 597 млн. грн., однак портфель кредитів фізичним особам зріс до 199 561 млн. грн., забезпечивши частку 20,8% у загальному портфелі (табл. 2.1).

Динаміка банківських кредитів та частка кредитів, наданих фізичним особам у 2020–2025 рр. (на кінець року)

Рік	Кредити надані клієнтам, всього	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Частка кредитів фіз. особам, %	Зміна загального портфеля, %
2020	960 597	742 082	199 561	20,8	-2,4
2021	1 067 765	802 581	242 633	22,7	11,2
2022	1 036 213	820 467	209 943	20,3	-3,1
2023	1 024 678	799 121	222 590	21,7	-1,1
2024	1 138 032	850 581	277 789	24,4	12,5
2025	1 220 332	869 727	341 848	28,0	7,2

Джерело: складено на основі даних НБУ [31].

У 2021 році ринок кредитування фізичних осіб вийшов на траєкторію впевненого зростання: обсяг кредитів збільшився до 242 633 млн. грн., а їх частка в загальному портфелі банків зросла до 22,7% - найвищого показника у докризовий (довоєнний) період. Загальний кредитний портфель банків при цьому зріс на 11,2% - до 1 067 765 млн. грн. Рушійними силами позитивної динаміки роздрібного кредитування стали відновлення споживчого попиту після пандемії, запровадження програми «Доступна іпотека» під 7% річних та повернення банків до активнішої роздрібної кредитної політики. Саме у 2021 році банківський сектор встановив нові рекорди за обсягами видачі іпотечних кредитів: було видано 8,9 млрд. грн. нових позик на придбання нерухомості, що в 2,4 рази більше, ніж у попередньому році [1].

Переломним і найважчим роком для ринку кредитування став 2022-й. Повномасштабне збройне вторгнення Росії спричинило різке скорочення всіх видів кредитування населення. За підсумками 2022 року портфель кредитів фізичним особам скоротився до 209 943 млн. грн. (частка - 20,3%), а сукупний кредитний портфель банків зменшився на 3,1% - до 1 036 213 млн. грн. Найбільшого удару зазнав ринок автокредитування (-32%), іпотека (-25,3%), дещо меншим було скорочення споживчих кредитів (-9,9%) та кредитів ФОП (-

5,0%). Водночас НБУ для стримування інфляційних та девальваційних тисків підвищив облікову ставку до 25% у червні 2022 року. Нарощування резервів банками, пригнічений платоспроможний попит та підвищена невизначеність унеможливили відновлення кредитної активності впродовж 2022 року.

У 2023 році ринок кредитування фізичних осіб розпочав відновлення: портфель кредитів фізичним особам зріс до 222 590 млн. грн. (частка - 21,7%), хоча загальний кредитний портфель банків скоротився ще на 1,1% - до 1 024 678 млн. грн. Поступове зниження облікової ставки НБУ (з 25% у середині 2023 р. до 16% на кінець року) здешевило вартість залучення коштів для банків та поклало початок поновленню кредитної активності. Підтримку ринку забезпечила державна програма іпотечного кредитування «єОселя» під 7% річних (запущена наприкінці 2022 р.) та часткова нормалізація економічного середовища (рис. 2.1).

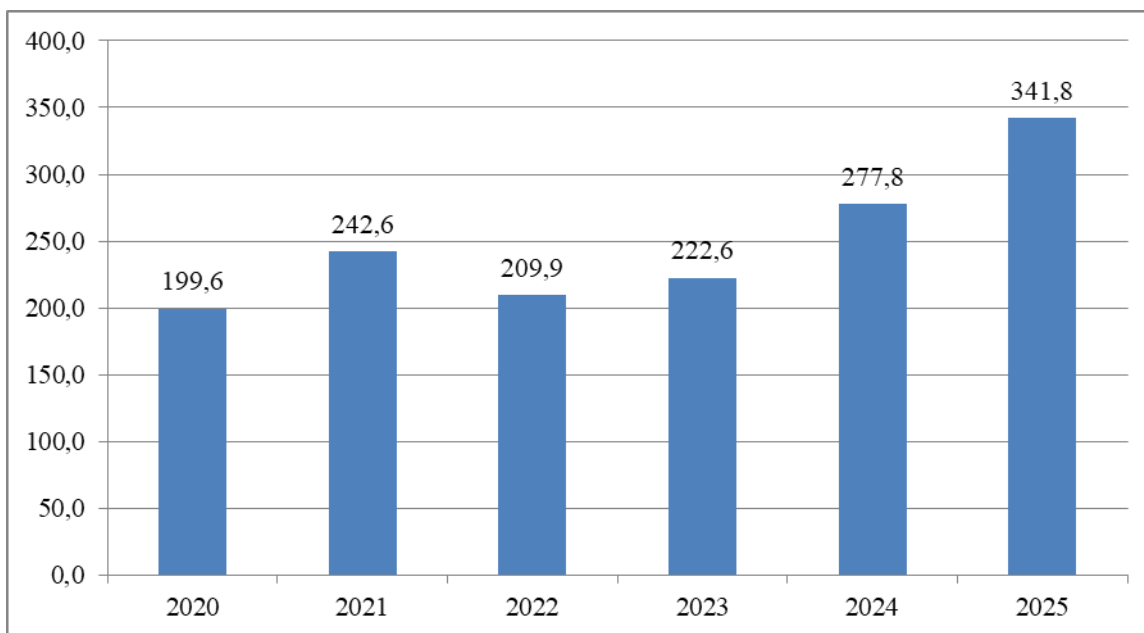

Рис. 2.1. Динаміка обсягів кредитування фізичних осіб впродовж 2020–2025 років

Джерело: побудовано автором на основі даних таблиці 2.1.

За підсумками 2024 року ринок кредитування фізичних осіб показав найвище зростання за весь аналізований період: портфель кредитів фізичним особам збільшився до 277 789 млн. грн. (частка - 24,4%), а загальний портфель

банків зріс на 12,5% - до 1 138 032 млн. грн. [2]. Визначальними факторами стали: подальше зниження облікової ставки НБУ до 13,0–13,5%, розширення програми «єОселя», поживлення споживчого кредитування та зростання кредитів ФОП (+25,85% р/р). Якість портфеля також суттєво поліпшилася: частка непрацюючих кредитів фізичних осіб скоротилася з 23,52% до 15,49% - нижче довоєнного рівня (16,86% на 01.01.2022) [2].

Протягом першого півріччя 2025 року ринок кредитування фізичних осіб зберіг позитивний тренд. За даними НБУ, загальний кредитний портфель банків зріс на 7,2% - до 1 220 332 млн. грн., тоді як портфель кредитів фізичним особам збільшився до 341 848 млн. грн., а їх частка в загальному портфелі зросла до 28,0% - найвищого рівня за весь аналізований період. Водночас у другому кварталі 2025 року зафіксовано незначне зростання обсягу проблемних позик, що пояснюється наслідками ескалації бойових дій та погіршенням платоспроможності окремих категорій позичальників [3].

Із наведених у табл. 2.1 даних чітко простежується позитивна динаміка кредитування фізичних осіб у довгостроковій перспективі. За аналізований період (2020–2025 рр.) обсяг кредитів фізичним особам зріс з 199 561 млн. грн. до 341 848 млн. грн. - більш ніж на 71%. Частка кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі банків демонструє стійке зростання - з 20,8% у 2020 р. до 28,0% у 2025 р. Особливо вираженим було прискорення у 2024–2025 рр., що свідчить про повноцінне відновлення роздрібного кредитування та зростання довіри населення до банківської системи навіть в умовах продовження воєнних дій. Єдиним роком суттєвого спаду залишається 2022-й, коли кредитний портфель фізичних осіб скоротився до 209 943 млн. грн. - мінімального рівня за весь аналізований період.

Динаміка відсоткових ставок за кредитами фізичним особам. Рівень відсоткових ставок є ключовим індикатором доступності кредитів для населення. Протягом аналізованого періоду відсоткові ставки за кредитами фізичним особам перебували під значним впливом облікової ставки НБУ та загальних умов ліквідності банківської системи.

У 2020–2021 роках завдяки зниженню облікової ставки НБУ (з 13,5% на початок 2020 р. до 6,0% у середині 2020 р. і 6,5% у 2021 р.) середньозважені ставки за споживчими кредитами у гривні дещо знизилися: з 33,0% у 2020 р. до 28,5% у 2021 р. Ставки за іпотечними кредитами також скоротилися - з 14,2% до 11,8% відповідно - завдяки програмі «Доступна іпотека». Ефективні ставки за споживчими кредитами залишалися стабільно високими (понад 30%), оскільки попит на них не є чутливим до зміни ринкової вартості: суми надання, як правило, незначні відносно доходів позичальників [14].

Із початком повномасштабної агресії у 2022 році та підвищенням облікової ставки НБУ до 25% відсоткові ставки за кредитами для населення суттєво зросли: середньозважена ставка за споживчими кредитами у гривні зросла до 35,5% (найвищий рівень за весь аналізований період), за іпотечними - до 20,3%, а за овердрафтами фізичних осіб - до 25,4%. У 2023 р. середня ставка за споживчими кредитами дещо знизилася - до 34,0%, проте залишалася стабільно високою на тлі збереження жорсткої монетарної політики.

Подальший цикл зниження облікової ставки у 2023–2024 роках (з 25% до 13%) сприяв поступовому здешевленню кредитів для населення. Станом на кінець 2024 р. середньозважена ставка за споживчими кредитами знизилась до 28,1%, за іпотечними кредитами (ринкові програми) - до 15,8%, а ставка за овердрафтами - до 15,4%. У 2025 р. здешевлення кредитів продовжилося: середньозважена ставка за споживчими кредитами орієнтовно склала 26,5%, а середньозважена ставка за новими овердрафтами, виданими фізичним особам у червні 2025 р., становила 14,8% - нижче показників грудня 2024 р. (15,4%) та грудня 2021 р. (20,3%) [6].

Як видно з табл. 2.2, динаміка відсоткових ставок повторює цикли монетарної політики НБУ. Найвище значення ставки за споживчими кредитами спостерігалось у 2022 р. (35,5%), а найнижче - прогнозується у 2025 р. (26,5%). Водночас ставки за іпотечними кредитами знизилися більш суттєво завдяки державним програмам пільгового кредитування («Оселя» під 7% річних), що суттєво покращило доступність іпотеки для населення навіть в умовах воєнного

стану. Показово, що у 2025 р. ставки за овердрафтами для фізичних осіб (14,8%) вперше наблизилися до довоєнного рівня 2021 р. (18,3%), що свідчить про нормалізацію умов банківського кредитування для роздрібних клієнтів.

Таблиця 2.2

Середньозважені річні відсоткові ставки за кредитами фізичним особам у банках України у 2020–2025 рр., %

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Облікова ставка НБУ (середня), %	7,5	7,7	19,4	21,0	14,0	15,5
Середньозважена ставка за споживчими кредитами у грн., %	33,0	28,5	35,5	34,0	28,1	26,5
Середньозважена ставка за іпотечними кредитами у грн., %	14,2	11,8	20,3	18,2	15,8	14,5
Середньозважена ставка за овердрафтом для фіз.осіб, у грн., %	20,5	18,3	25,4	22,5	15,4	14,8

Примітка: ставки за споживчими та іпотечними кредитами – середньорічні середньозважені; ставка за овердрафтом – на кінець відповідного року.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ [12, 6].

Якість банківського кредитного портфеля фізичних осіб. Показники якості банківського кредитного портфеля фізичних осіб є надзвичайно важливим індикатором фінансової нестабільності. Частка непрацюючих кредитів (NPL - non-performing loans) відображає ступінь кредитного ризику та реальну платоспроможність позичальників.

На початку 2020 р. рівень NPL у банківській системі становив 41,0% сукупного кредитного портфеля (430,4 млрд. грн. в абсолютному вимірі) - один із найвищих показників у Східній Європі, зумовлений накопиченими проблемами попередніх криз (2014–2016 рр.) та справою ПриватБанку. Частка NPL серед кредитів фізичним особам при цьому становила 27,9% (58,2 млрд. грн.). Завдяки активній роботі з розчищення балансів - реструктуризації, списанню безнадійних боргів та продажу проблемних активів - частка NPL у банківській системі скорочувалася щорічно: на початку 2022 р. (до вторгнення) вона знизилася до 30,0%, а NPL фізичних осіб - до 16,9% (43,2 млрд. грн.).

З початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 р. ситуація різко погіршилась: частка NPL у банківській системі зросла до 38,1% (432,1 млрд. грн.), а частка NPL фізичних осіб - до 30,4% (68,3 млрд. грн.) - найвищого рівня за весь аналізований період. Це відбулося внаслідок скорочення нових видач кредитів (знаменник показника зменшився) та визнання нових збитків від кредитного ризику, пов'язаних із втратою застав на окупованих територіях та загибеллю позичальників [7]. Водночас банки у 2022 р. сформували 118,8 млрд. грн. резервів - рекордний обсяг за всю новітню банківську історію України.

У 2023 р. намітилося поліпшення: загальний NPL скоротився до 422,4 млрд. грн. (37,4% портфеля), а NPL фізичних осіб - до 56,6 млрд. грн. (23,5%). Протягом 2023–2024 рр. відбулося суттєве прискорення позитивної динаміки. За даними НБУ, станом на 01.01.2025 частка непрацюючих кредитів фізичних осіб знизилася до 15,5% (45,8 млрд. грн.) - нижче довоєнного рівня (16,9% на 01.01.2022). При цьому загальний NPL скоротився до 393,2 млрд. грн. (30,3% портфеля) [2]. Ключовим фактором покращення якості портфеля стало зростання нового кредитування в поєднанні з активною роботою банків з проблемними активами.

Найбільш вражаючих результатів досягнуто у 2025 р.: станом на 01.01.2026 загальний NPL скоротився до 189,3 млрд. грн. (13,9% портфеля), а NPL фізичних осіб - до 39,7 млрд. грн. (10,8%) - найнижчого рівня за понад 15 років. НБУ зафіксував, що у грудні 2025 р. державні банки провели масштабне списання 157 млрд. грн. старих непрацюючих активів, що стало ключовим чинником різкого поліпшення показника NPL [8].

Наведені у табл. 2.3 дані засвідчують позитивну тенденцію до поліпшення якості кредитного портфеля фізичних осіб протягом 2023–2025 рр. Показово, що частка непрацюючих кредитів фізичних осіб (15,5% на 01.01.2025) вже нижча за довоєнний рівень (16,9% на 01.01.2022), що свідчить про ефективну роботу банків з управління кредитним ризиком та покращення платіжної дисципліни позичальників. Протягом 2025 р. позитивна динаміка збереглась, і NPL фізичних осіб знизився до 10,8% (39,7 млрд. грн.) -

рекордного мінімуму. Водночас у першому півріччі 2025 р. зафіксоване незначне тимчасове зростання проблемних позик, що відображає підвищення невизначеності внаслідок ескалації бойових дій.

Таблиця 2.3

Якість банківського кредитного портфеля фізичних осіб в Україні у 2020–2025 рр. (на кінець року)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Обсяг NPL в банківській системі, млрд. грн.	430,4	345,1	432,1	422,4	393,2	189,3
NPL (частка непрацюючих кредитів у загальному портфелі), %	41,0	30,0	38,1	37,4	30,3	13,9
Обсяг NPL фізичних осіб, млрд. грн.	58,2	43,2	68,3	56,6	45,8	39,7
NPL фізичних осіб, %	27,9	16,9	30,4	23,5	15,5	10,8

Джерело: складено автором на основі даних НБУ та [31].

Структура та динаміка кредитів фізичним особам за цільовим призначенням. Споживчі кредити традиційно становлять основу роздрібного кредитного портфеля українських банків. Їх обсяг зріс з 158,23 млрд. грн. (01.01.2021) до 277,65 млрд. грн. (01.01.2026), демонструючи загальну висхідну тенденцію попри кризовий спад у 2022–2023 рр. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Обсяг, структура та динаміка кредитів фізичним особам за цільовим призначенням у 2020–2025 рр., млрд. грн.

Вид кредиту	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025	01.01.2026
Споживчі кредити	158,23	196,85	177,77	186,12	224,68	277,65
Іпотечні кредити (на нерухомість)	28,92	28,56	21,34	26,52	37,06	46,43
Автокредити	12,49	17,29	10,89	9,97	12,57	17,83
Разом без ФОП	199,64	242,69	209,99	222,61	274,32	341,91
Кредити ФОП	6,83	11,69	11,11	13,86	17,44	23,48

Джерело: складено автором за даними [2, 12].

У 2020 р. незабезпечені споживчі кредити залишалися основним двигуном роздрібного кредитного портфеля. Банки продовжували видавати їх у значних обсягах навіть під час пандемії: протягом кризи не відбулося

перетікання клієнтів із банків до небанківських кредиторів, що свідчить про достатньо стійку сегментацію клієнтів-позичальників [14]. Портфель споживчих кредитів зріс із 158,23 млрд. грн. до 196,85 млрд. грн. на 01.01.2022, після чого кризового 2022 р. скоротився до 177,77 млрд. грн. (–9,7%). Натомість у 2023–2024 рр. відбулося поступове відновлення: обсяги зросли до 186,12 млрд. грн. (01.01.2024) та 224,68 млрд. грн. (01.01.2025). Станом на 01.01.2026 портфель споживчих кредитів досяг 277,65 млрд. грн., перевищивши довоєнний рівень більш ніж на 40% [2].

Особливо динамічним залишається іпотечний сегмент. Завдяки програмі «ЄОселя», запущеній наприкінці 2022 р. і розширеній у 2023–2024 рр., іпотечний портфель банків продемонстрував вражаюче зростання: з 21,34 млрд. грн. (01.01.2023, мінімум) до 26,52 млрд. грн. (01.01.2024, +24,3%), 37,06 млрд. грн. (01.01.2025, +39,8%) та 46,43 млрд. грн. (01.01.2026, +25,3%). Таким чином, іпотечний портфель за 2023–2025 рр. більш ніж подвоївся, і станом на 01.01.2026 перевищив довоєнний рівень (28,56 млрд. грн.) більш ніж у 1,6 рази [2]. Лідерами іпотечного кредитування є державні банки: «Ощадбанк», «ПриватБанк» та «Укргазбанк», на які разом припадає 83,35% іпотечного портфеля системи.

Автокредитування відновлюється повільніше за інші сегменти. Після кризового скорочення з 17,29 млрд. грн. (01.01.2022) до 10,89 млрд. грн. (01.01.2023, –37%) та подальшого мінімуму у 9,97 млрд. грн. (01.01.2024) у 2024–2025 рр. відбулося відновлення: портфель автокредитів зріс до 12,57 млрд. грн. (01.01.2025) та 17,83 млрд. грн. (01.01.2026). Станом на початок 2026 р. обсяг автокредитів приблизно відповідає довоєнному рівню (17,29 млрд. грн.), що свідчить про повне відновлення цього сегменту [2].

Окремої уваги заслуговує динаміка кредитів фізичним особам-підприємцям (ФОП). Цей сегмент демонструє стабільне зростання: з 6,83 млрд. грн. (01.01.2021) до 11,69 млрд. грн. (01.01.2022). Незважаючи на незначне скорочення у 2022–2023 рр. (до 11,11 млрд. грн. на 01.01.2023), вже у 2024–2025 рр. сегмент відновився і досяг 17,44 млрд. грн. (01.01.2025) та 23,48 млрд.

грн. (01.01.2026), що свідчить про відродження підприємницької активності та зростання попиту на банківські кредити з боку малого бізнесу.

Із даних табл. 2.4 простежується загальне підвищення диверсифікованості роздрібного кредитного портфеля. За 2020–2025 рр. абсолютний обсяг кожного з сегментів зріс: споживчі кредити - у 1,75 рази (з 158,23 до 277,65 млрд. грн.), іпотека - у 1,6 рази (з 28,92 до 46,43 млрд. грн.), автокредити - на 43% (з 12,49 до 17,83 млрд. грн.), кредити ФОП - у 3,4 рази (з 6,83 до 23,48 млрд. грн.). Найстрімніший приріст зафіксовано у кредитах ФОП та іпотечних кредитах, що відображає вплив державних програм підтримки та відновлення підприємницької активності.

Структура кредитів фізичним особам за цільовим призначенням. Аналіз структурних змін у кредитному портфелі фізичних осіб за 2021–2026 рр. виявляє поступову трансформацію пріоритетів кредитування. Споживчі кредити зберігають домінуюче становище протягом усього аналізованого періоду, хоча їх частка поступово змінюється на користь іпотеки та кредитів ФОП (рис. 2.2).

Як свідчать дані рис. 2.2, структура кредитного портфеля фізичних осіб протягом 2021–2026 рр. зазнала помітних трансформацій. Найістотнішою зміною є зниження частки споживчих кредитів з 77,4% (01.01.2022) до 76,0% (01.01.2026) при одночасному зростанні частки іпотечних кредитів (з 11,2% на 01.01.2022 до 12,7% на 01.01.2026) та кредитів ФОП (з 4,6% на 01.01.2022 до 6,4% на 01.01.2026). Частка автокредитів скоротилася з 6,8% (01.01.2022) до 4,9% (01.01.2026), що є наслідком кризового колапсу цього сегменту у 2022–2023 рр. Характерно, що у кризовий 2023 р. (01.01.2023) частка споживчих кредитів досягла максимуму - 80,4%, оскільки саме цей сегмент виявив найбільшу стійкість до зовнішніх шоків. Ці зміни відображають, з одного боку, активний розвиток іпотечного кредитування завдяки державним програмам, а з іншого - зростання підприємницької активності у сегменті ФОП.

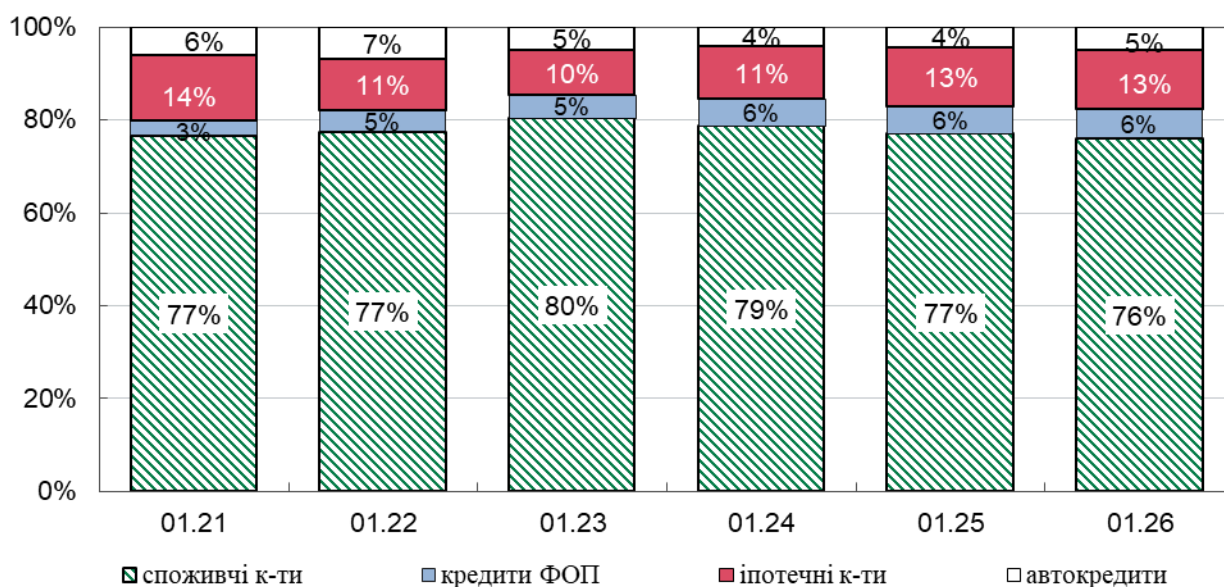

Рис. 2.2. Структура кредитів фізичним особам за цільовим призначенням у 2020- 2025 роках, у % на початок року

Джерело: складено автором за даними НБУ [9].

В свою чергу, за результатами аналізу кредитування домогосподарств в Україні в розрізі регіонів, можна констатувати, що найбільш активними учасниками цього сегменту кредитного ринку є населення у м. Києві та Київській області, Дніпропетровській та Львівській областях (рис. 2.3).

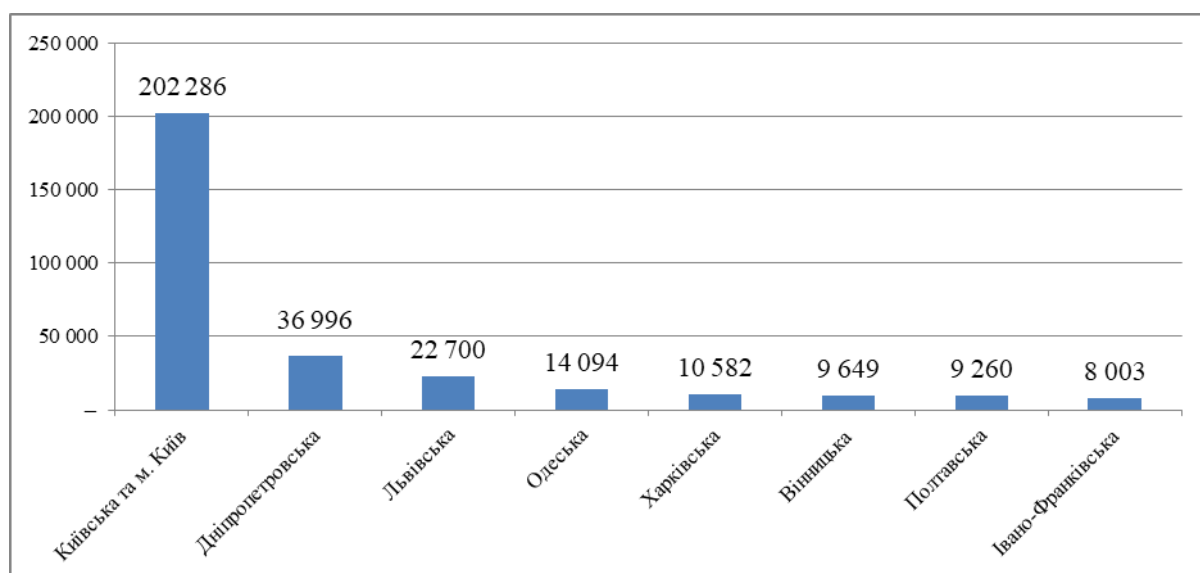

Рис. 2.3. Регіони-лідери за обсягами кредитування фізичних осіб на 1.03.2026 р., млн. грн.

Джерело: побудовано автором за [10]

В цілому, узагальнюючи результати аналізу ринку кредитування фізичних осіб в Україні за 2020–2025 рр., можна виокремити такі ключові тенденції. По-перше, ринок продемонстрував значну стійкість до зовнішніх шоків: портфель кредитів фізичним особам зріс із 199 561 млн. грн. (2020 р.) до 341 848 млн. грн. (2025 р.) - більш ніж на 71%. По-друге, роль держави у підтримці кредитування населення суттєво зросла завдяки програмам «єОселя» та «єВідновлення». По-третє, якість кредитного портфеля фізичних осіб протягом 2023–2025 рр. суттєво покращилася: частка NPL фізичних осіб скоротилася з пікових 30,4% (2022 р.) до 10,8% (01.01.2026). По-четверте, вартість кредитів для населення у 2024–2025 рр. суттєво знизилася порівняно з кризовим 2022 р. По-п'яте, структура кредитного портфеля поступово диверсифікується: зростають частки іпотечних кредитів та кредитів ФОП.

Наведені тенденції підтверджують, що ринок кредитування фізичних осіб в Україні є динамічним і стійким сегментом банківської системи, що зберігає потенціал для подальшого розвитку навіть в умовах фінансової нестабільності, спричиненої воєнною агресією.

2.2. Аналіз кредитного портфеля фізичних осіб на прикладі АТ «Ідея Банк»

АТ «Ідея Банк» - один із найстаріших роздрібних банків України, заснований 31 серпня 1989 року Державним банком колишнього СРСР. У 2007 році установу придбала польська фінансова група Getin Holding S.A. Банк орієнтований виключно на фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців і надає послуги через власну мережу відділень та інформаційно-консультаційних центрів, контакт-центр, партнерів, онлайн-канал та мобільний застосунок O.Bank.

23 квітня 2025 року прості іменні акції АТ «Ідея Банк» перейшли у власність ALKEMI LIMITED на підставі договору купівлі-продажу, укладеного 18 жовтня 2024 року між ALKEMI LIMITED (Кіпр), як покупцем, та GETIN HOLDING SPOLKA AKCYJNA, як продавцем. Кінцевим бенефіціарним

власником банку став відомий український бізнесмен Тігіпко Сергій Леонідович, відповідно до рішення Комітету НБУ від 21.04.2025 р. №24/412-рк. На думку експертів ринку, зміна власника створює передумови для зміни стратегічного вектору розвитку банківської установи [16; 17].

За своєю бізнес-моделлю АТ «Ідея Банк» є спеціалізованим роздрібним банком: понад 97% кредитного портфеля до вирахування резервів формується кредитами фізичним особам. Банк активно впроваджує нові технології для вдосконалення обслуговування клієнтів, використовуючи кращі європейські практики. Кредитні операції посідають центральне місце в активній діяльності установи і є головним джерелом формування доходів. За підсумками 2024 року АТ «Ідея Банк» здобув нагороду «Кращий банк з надання готівкових кредитів» [16].

Дослідження кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ідея Банк» доцільно розпочати з аналізу динаміки ключових фінансово-економічних показників установи, які відображають загальний стан та тенденції її розвитку в умовах фінансової нестабільності, спричиненої повномасштабним вторгненням Росії в Україну (табл. 2.5). Аналіз даних табл. 2.5 демонструє стійку висхідну динаміку ключових показників упродовж 2023–2025 рр. Чисті активи банку зросли з 6,2 млрд. грн. наприкінці 2023 р. до 7,7 млрд. грн. у 2024 р. (+23,1%) та до 10,6 млрд. грн. у 2025 р. (+37,9%), що є свідченням стабільного розвитку установи в умовах повномасштабної війни [16; 17].

Чистий кредитний портфель банку збільшився з 3,9 млрд. грн. у 2023 р. до 5,1 млрд. грн. у 2024 р. та до 7,4 млрд. грн. у 2025 р. Темп зростання у 2024 р. склав 30,6%, а у 2025 р. - 44,1%. Обсяги продажів кредитних продуктів у 2024 р. досягли більше 4,4 млрд. грн. за рік, збільшившись на 31% до 2023 р. Це значно перевищує середнє зростання кредитів населенню по банківській системі у 2024 р. (~39,9%), що підтверджує активну ринкову позицію АТ «Ідея Банк» у сегменті роздрібного кредитування [16].

Незважаючи на зниження чистого прибутку у 2024 р. до 460,4 млн. грн. (проти 511 млн. грн. у 2023 р.) внаслідок підвищеної ставки податку на

прибуток (50% у IV кварталі 2024 р.), рентабельність активів (ROA = 7,0%) майже вдвічі перевищила середнє значення по банківській системі (3,3%). У 2025 р. чистий прибуток відновився до 731 млн. грн. (+58,9% до 2024 р.), ROA зросла до 8,7%, ROE - до 34,7% [16; 17].

Таблиця 2.5

Динаміка основних показників діяльності АТ «Ідея Банк» за 2023–2025 рр.

Найменування показника	2023	2024	2025	Зміна 2025/2023, %
БАЛАНСОВІ ПОКАЗНИКИ				
Активи (чисті), млрд.грн.	6,231	7,670	10,578	+69,8
Кредитно-інвестиційний портфель (нетто), млрд.грн.	4,028	5,158	7,409	+84,0
Кредитний портфель (нетто), млрд.грн.	3,916	5,115	7,371	+88,2
Кошти клієнтів, млрд.грн.	4,207	5,123	7,524	+78,8
Кошти фізичних осіб, млрд.грн.	3,152	3,993	5,029	+59,5
Власний капітал, млрд.грн.	1,326	1,786	2,520	+90,1
Статутний капітал, млн.грн.	323	323	323	0
Резерви під кредитні збитки, млрд.грн.	4,559	4,638	3,689	–19,1
ПОКАЗНИКИ ПРИБУТКОВОСТІ				
Дохід від звичайної діяльності, млрд.грн.	2,514	3,392	4,422	+75,9
Адміністративні витрати, млрд.грн.	–	0,994	1,446	+45,5
Прибуток до оподаткування, млн.грн.	925	947	946	+2,3
Чистий прибуток, млн.грн.	511	460	731	+43,1
ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ				
Рентабельність активів (ROA), %	10,2	7,0	8,7	–1,5 в.п.
Рентабельність капіталу (ROE), %	44,2	27,5	34,7	–9,5 в.п.
Cost Income Ratio, %	36,1	36,2	39,1	+3,0 в.п.
НОРМАТИВИ КАПІТАЛУ ТА ЛІКВІДНОСТІ				
Достатність регулятивного капіталу (НБУ), %	17,9	16,25	15,52	–2,4 в.п.
Достатність капіталу (Базель II), %	н/д	12,0	12,8	+0,8 в.п.
LCR, %	н/д	481,4	346,2	н/д
ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ				
Кількість відділень, шт.	72	72	72	0
Чисельність працівників, чол.	1 153	1 117	1 152	–0,1
Місце за чистими активами серед банків України	33	32	32	–
Місце за кредитним портфелем фізичних осіб	9	9	9	–

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності АТ «Ідея Банк» [16; 17].

Власний капітал банку за досліджуваний період зріс на 90,1%: з 1,326 млрд. грн. у 2023 р. до 2,520 млрд. грн. у 2025 р. Обсяг коштів клієнтів збільшився з 4,207 млрд. грн. до 7,524 млрд. грн. (+78,8%), що підтверджує зростаючу довіру до банку навіть в умовах воєнного стану. Кошти фізичних осіб у структурі клієнтського портфеля складають близько 66,8%, при цьому більше 90% обсягу сформовано коштами у національній валюті. Кошти на поточних рахунках становлять 25,4% клієнтського портфеля, а за строками користування переважають строкові кошти.

Банк підтримував надвисокий рівень ліквідності: показник LCR за 2024 р. склав 481,4% (мінімальне значення — 100%), за 2025 р. — 346,2%. Суттєва частина (понад 60–63%) ліквідних активів вкладена в депозитні сертифікати НБУ, що забезпечує безпечне збереження ресурсів в умовах невизначеності. Показник достатності регулятивного капіталу за вимогами НБУ становив 16,25% у 2024 р. та 15,52% у 2025 р., що перевищує мінімальний норматив (10%), а за Базелем II — 12,0% та 12,8% відповідно.

Стратегічна орієнтація АТ «Ідея Банк» на роздрібний ринок визначає специфіку продуктової лінійки банку. Банк здійснює кредитування двох основних категорій позичальників: фізичних осіб (споживче кредитування) та фізичних осіб-підприємців — ФОП (бізнес-кредитування). Всі кредити номіновані виключно в гривнях. Кредитування юридичних осіб у класичному розумінні не передбачено; натомість установа розвиває сегмент мікрокредитування самозайнятих осіб і підприємців-ФОП.

У клієнтському кредитному портфелі за цільовим призначенням кредити поділяються на дві основні групи. Перша — кредити фізичним особам: переважно готівкові кредити на поточні споживчі цілі з максимальним терміном до 7-ми років, диференційовані залежно від цільової групи (нові і відомі клієнти, пенсіонери, консолідовані кредити, кредити на купівлю авто). Реалізація відбувається як через власний канал (мережа відділень і контакт-центр), так і через компанії-посередники, банки-партнери та інтернет-канал. Друга — кредити ФОП: видаються строком до 5 років на поповнення обігових

коштів без застави; кредитування переважно відбувається на суми до 1 000 000 гривень [1; 3]. Порівняльна характеристика основних кредитних продуктів, які пропонують на фінансовому ринку України для населення та фізичних осіб – підприємців аналізованим банком, наведено в **додатку Д.**

Водночас, аналіз даних табл. 2.6 свідчить, що протягом усього досліджуваного періоду частка кредитів фізичним особам у загальному портфелі залишалась переважно стабільною (95,88–97,69%), що є відображенням незмінної стратегічної орієнтації установи на роздрібний ринок. Загальна сума кредитів до вирахування резервів зростає з 8,47 млрд. грн. у 2023 р. до 11,06 млрд. грн. у 2025 р. (+30,5%). Водночас кредити корпоративним суб'єктам господарювання демонструють значно вищий темп зростання (+132,4%), що може свідчити про поступову диверсифікацію клієнтської бази у новому власницькому форматі [16; 17].

Характерною рисою кредитної діяльності АТ «Ідея Банк» є суттєве скорочення резервів під кредитні збитки у 2025 р. - з 4,638 млрд. грн. до 3,689 млрд. грн. (–20,5%). Це свідчить про поліпшення якості кредитного портфеля внаслідок ефективної роботи з проблемною заборгованістю, масштабного списання безнадійних активів (2,54 млрд. грн. за 2023–2024 рр.), а також зростання частки нових якісних кредитів у загальному обсязі [16].

Таблиця 2.6

Склад та структура кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» за категоріями позичальників у 2023–2025 рр.

Найменування статті	2023 р. (тис. грн.)	Частка, %	2024 р. (тис. грн.)	Частка, %	2025 р. (тис. грн.)	Частка, %	Зміна 2025/2023, %
Кредити покупцям - фізичним особам	8 277 945	97,69	9 455 757	96,96	10 604 291	95,88	+28,1
Іпотека	762	0,01	461	0,005	421	0,004	–44,8
Кредити корпоративним суб'єктам господарювання	196 167	2,31	296 654	3,04	455 959	4,12	+132,4
Усього кредитів (до резервів)	8 474 874	100	9 752 872	100	11 060 671	100	+30,5
Резерви під кредитні збитки	(4 558 752)	–	(4 638 095)	–	(3 689 409)	–	–19,1
Кредитний портфель (нетто)	3 916 122	–	5 114 777	–	7 371 262	–	+88,2

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності АТ «Ідея Банк» [16; 17].

В свою чергу, галузева структура кредитного портфеля демонструє домінування сегмента фізичних осіб (95,88–97,69%) протягом усього аналізованого періоду (таблиця 2.7). Разом з тим, слід зауважити поступову, хоча й повільну диверсифікацію: частка торгівлі зросла з 1,06% у 2023 р. до 1,74% у 2025 р., переробної промисловості — з 0,17% до 0,36%, інших галузей — з 1,08% до 2,02%. Це відображає вищезазначену тенденцію до розширення корпоративного сегменту та сегменту ФОП в умовах трансформації бізнес-моделі. Незважаючи на зниження питомої ваги, абсолютний обсяг кредитів фізичним особам зріс на 2,33 млрд. грн. (+28,1%) — з 8,28 до 10,60 млрд. грн. [1; 2].

Таблиця 2.7

Структура кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» за видами економічної діяльності у 2023–2025 рр. (тис. грн.)

Найменування статті	2023 р. (тис. грн.)	Частка, %	2024 р. (тис. грн.)	Частка, %	2025 р. (тис. грн.)	Частка, %	Зміна 2025/2023, тис. грн.
Фізичні особи	8 278 707	97,69	9 456 218	96,96	10 604 712	95,88	+2 326 005
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів	89 517	1,06	132 277	1,36	192 821	1,74	+103 304
Переробна промисловість	14 804	0,17	25 350	0,26	40 094	0,36	+25 290
Інші галузі	91 846	1,08	139 027	1,42	223 044	2,02	+131 198
Усього кредитів до вирахування резервів	8 474 874	100	9 752 872	100	11 060 671	100	+2 585 797

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності АТ «Ідея Банк» за 2023–2025 роки [16; 17].

Водночас, результати аналізу даних табл. 2.8 наголошують на низькому рівні забезпеченості кредитів фізичних осіб в даному банку. Більше того, незабезпечені кредити фізичним особам є абсолютно домінуючою складовою роздрібного портфеля АТ «Ідея Банк». Так, їх частка зросла з 99,69% у 2023 р. до 99,73% у 2024 р. та 99,82% у 2025 р. Абсолютний обсяг незабезпечених кредитів збільшився на 2 332,4 млн. грн. (+28,3%) - з 8 252,7 млн. грн. до 10

585,1 млн. грн. Таке співвідношення є відображенням бізнес-моделі банку, яка передбачає надання кредитів виходячи насамперед з платоспроможності клієнта, а не вартості застави [16].

Таблиця 2.8

**Динаміка рівня забезпеченості кредитів фізичних осіб в АТ «Ідея Банк»
впродовж 2023–2025 років, тис. грн.**

Найменування статті	2023	2024	2025	Зміна 2025/2023, тис. грн.
Незабезпечені кредити	8 252 696	9 430 509	10 585 077	+2 332 381
Кредити, забезпечені грошовими коштами	–	–	–	–
Кредити, забезпечені нерухомим майном	11 730	11 730	5 695	–6 035
у т. ч. житлового призначення	11 554	11 554	5 695	–5 859
Кредити, забезпечені іншими активами	13 519	13 518	13 519	0
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	8 277 945	9 455 757	10 604 291	+2 326 346
Частка незабезпечених кредитів, %	99,69	99,73	99,82	+0,13 в.п.

Джерело: складено на основі даних фінансової звітності АТ «Ідея Банк» [16; 17].

Дані табл. 2.9 свідчать про значне покращення якості кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ідея Банк» у 2024–2025 рр. Так, частка кредитів Стадії 1 (якісний сегмент без суттєвого зростання кредитного ризику) зросла з 45,8% у 2023 р. до 52,5% у 2024 р. та 66,1% станом на початок березня 2026 р. Одночасно питома вага Стадії 3 (проблемні кредити - прострочення понад 90 днів або дефолт) зменшилася з 49,8% у 2023 р. до 41,9% у 2024 р. та 28,5% на початку 2026 р. [16; 18].

Такий результат є наслідком декількох взаємопов'язаних чинників. По-перше, суттєвого списання безнадійних кредитів: у 2024 р. банк списав 1 046,9 млн. грн. безнадійної заборгованості фізичних осіб, а у 2023 р. - 1 493,6 млн. грн. Загалом за 2023–2024 рр. банк «очистив» портфель на суму понад 2,54 млрд. грн. По-друге, активного нарощення нових якісних видач: у 2024 р. видано 3,42 млрд. грн. нових кредитів (Стадія 1), що принципово поліпшило

структуру портфеля. По-третє, ефективної роботи з проблемною заборгованістю та реструктуризації кредитів [16].

Слід зауважити, що значний обсяг Стадії 3 — це «спадщина» довоєнного та раннього воєнного кредитного портфеля: кредити 2020–2022 рр. видачі, які перейшли у прострочення через мобілізацію, вимушене переміщення та зниження доходів позичальників. Частина з них реструктуризована або перебуває у стадії судового стягнення. Показово, що впродовж 2024–2025 рр. банк планомірно скорочує цей «хвіст» через списання, а частка нових кредитів у загальному портфелі зростає [1].

Таблиця 2.9

Склад кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» за якістю кредитів (фізичні особи) у 2023–2025 рр. (тис. грн.)

Стадія зменшення корисності (МСФЗ 9)	2023 р. (тис. грн.)	Частка, %	2024 р. (тис. грн.)	Частка, %	01.03.2026 (тис. грн.)	Частка, %	Зміна 2024/2023, тис. грн.
Стадія 1 (прострочення 0–30 днів; 12-міс. очікув. збитки)	3 885 286	45,8	5 123 418	52,5	7 500 497	66,1	+1 238 132
Стадія 2 (прострочення 31–90 днів; значне зрост. ризику)	175 140	2,1	243 373	2,5	409 473	3,6	+68 233
Стадія 3 (прострочення понад 90 днів / дефолт)	4 217 519	49,8	4 088 966	41,9	3 232 519	28,5	–128 553
РОСІ-активи (придбані знецінені)	0	0	3 655	0,04	133 070	1,2	+3 655
Усього (до резервів)	8 277 945	100	9 455 757	100	11 275 558	100	+1 177 812
Резерви під знецінення	(4 518 602)	–	(4 570 987)	–	(3 934 084)	–	+52 385
Кредитний портфель ФО (нетто)	3 759 343	–	4 884 770	–	7 341 474	–	+1 125 427

Джерело: складено на основі фінансової звітності АТ «Ідея Банк» та даних НБУ [16; 18].

Важливим аспектом кредитної діяльності АТ «Ідея Банк» у досліджуваному періоді є прискорений розвиток дистанційних каналів продажів, перш за все мобільного застосунку O.Bank. Застосунок забезпечує повний цикл оформлення кредиту: від подачі заявки до отримання коштів - без відвідання відділення. Банк у 2025 р. пропонував фізичним особам швидкі кредити (до 500 000 грн.) з онлайн-оформленням за 1 хвилину, мінімумом документів (паспорт та ПІН) та можливістю підписання договору ЕЦП [19].

Розширення дистанційних каналів стало критичним чинником підтримки обсягів кредитування в умовах воєнного стану, коли частина відділень перебувала в зонах, обмежених через безпекову ситуацію. Банк зберіг мережу з 72 відділень у 2023–2025 рр., що дозволяє обслуговувати клієнтів, не готових до повністю цифрового формату. Водночас зростання онлайн-кредитування супроводжується вдосконаленням скорингових моделей: банк адаптував підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників з урахуванням воєнних реалій [16; 19].

Таким чином, результати аналізу кредитного портфеля фізичних осіб АТ «Ідея Банк» за 2023–2025 рр. демонструють стійку позитивну динаміку всіх ключових показників: зростання нетто-портфеля на 88,2%, підвищення частки якісних кредитів Стадії 1 з 45,8% до 66,1%, скорочення резервів на 19,1%, відновлення капіталу до довоєнного рівня. Ці результати підтверджують ефективність спеціалізованої роздрібної бізнес-моделі та адаптаційну спроможність банку в умовах тривалої фінансової нестабільності.

2.3. Оцінка кредитного ризику та кредитоспроможності позичальників в умовах фінансової нестабільності

Оцінка кредитного ризику та кредитоспроможності позичальників є ключовою складовою процесу банківського кредитування фізичних осіб у будь-яких економічних умовах, однак набуває особливої значущості в ситуації фінансової нестабільності. В умовах триваючого воєнного стану в Україні, що розпочався 24 лютого 2022 року з початком повномасштабного вторгнення Росії, вітчизняні банки зіткнулися з принципово новими викликами в управлінні кредитними ризиками, пов'язаними із різкою зміною платоспроможності населення, посиленням невизначеності щодо погашення боргів, руйнуванням застав, переміщенням позичальників та поширенням проблемної заборгованості.

Кредитний ризик у банківській практиці розглядається як ймовірність того, що позичальник не виконає своїх фінансових зобов'язань відповідно до умов договору [9, с. 47]. За класичним підходом він включає ризик дефолту, ризик погіршення кредитної якості та ризик концентрації. В умовах фінансової нестабільності всі три компоненти набувають підвищеної інтенсивності: зростає ймовірність неплатоспроможності позичальників, знецінюються кредитні якості наявного портфеля, а концентрація ризиків в окремих галузях і регіонах, постраждалих від бойових дій, суттєво зростає. За даними Національного банку України, частка непрацюючих кредитів (NPL) у кредитному портфелі фізичних осіб у 2022 році різко зросла, сягнувши 38,2%, і лише впродовж 2024–2025 рр. розпочалося її стійке зниження [15].

Для розуміння динаміки кредитного ризику в Україні в умовах фінансової нестабільності доцільно проаналізувати ключові макроекономічні показники, що безпосередньо впливають на кредитоспроможність позичальників – фізичних осіб (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка ключових макроекономічних показників, що впливають на кредитоспроможність позичальників в Україні, 2019–2025 рр.

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025*
Реальний ВВП, зміна, %	+3,2	-3,8	+3,4	-29,1	+5,3	+4,0	+4,5
Інфляція (ІСЦ), %	4,1	5,0	10,0	26,6	12,1	9,7	12,0
Безробіття, % (МОП)	8,2	9,9	9,8	25,0*	18,0*	14,5*	12,5*
Курс USD/UAH, кін. р.	23,7	28,3	27,3	36,6	38,0	41,9	42,9
Облікова ставка НБУ, %	13,5	6,0	9,0	25,0	16,0	13,5	15,5
Частка NPL у кред. портф. фіз. осіб, %	33,9	31,0	28,5	38,2	37,4	23,5	13,9

* – оцінні дані з урахуванням внутрішньо переміщених осіб та мобілізованих.
Джерело: складено за даними НБУ, Держстату України [15; 11].

Як видно з даних табл. 2.10, повномасштабне вторгнення 2022 року спричинило катастрофічне падіння ВВП на 29,1%, різке прискорення інфляції до 26,6%, безпрецедентне зростання безробіття та підвищення облікової ставки НБУ до 25% річних – до найвищого рівня за всю історію незалежної України.

Ці чинники кардинально погіршили можливості позичальників обслуговувати кредити і змусили банки суттєво переглянути підходи до оцінки кредитного ризику та кредитоспроможності. Разом з тим, у 2023–2025 рр. спостерігається поступове поліпшення макроекономічної ситуації: ВВП відновлюється, інфляція уповільнюється, облікова ставка поступово знижувалась (з 25% у 2022 р. до 13,5% наприкінці 2024 р.), а частка NPL у портфелі фізичних осіб скорочується значно швидшими темпами, ніж у корпоративному сегменті.

Кредитоспроможність позичальника – фізичної особи традиційно оцінюється банками за кількома групами критеріїв: фінансовими (рівень доходів та їх стабільність, боргове навантаження), якісними (кредитна історія, зайнятість, місце проживання, склад сім'ї) та соціально-демографічними (вік, освіта, соціальний статус). В умовах фінансової нестабільності кожна з цих груп зазнала суттєвих трансформацій. Черниш О.В. зазначає, що в кризові періоди банки, як правило, посилюють вимоги до документального підтвердження доходів, обмежують частку кредитів без застави, скорочують максимальний термін кредитування та знижують ліміти по споживчих кредитах [46, с. 6].

Важливим методичним інструментом оцінки кредитоспроможності є скорингові моделі – статистичні алгоритми, що на основі набору ознак позичальника розраховують числовий показник (скоринговий бал), що відображає ймовірність дефолту. В умовах стабільності скорингові моделі, навчені на масивах ретроспективних даних, демонструють досить точні прогнози. Однак при виникненні структурних зсувів у поведінці позичальників – таких як воєнний стан, масова міграція населення, розрив трудових відносин – ці моделі стрімко втрачають предиктивну силу [33, с. 92]. Дослідження Петровського О.В. підтверджує: після лютого 2022 року провідні українські банки були змушені оперативно переналаштовувати власні скорингові системи, додаючи нові змінні та переглядаючи ваги вже існуючих ознак [33, с. 94].

Дані табл. 2.11 свідчать про суттєве погіршення якості кредитного портфеля фізичних осіб у 2022 році: частка NPL зросла з 28,5% до 38,2%, тобто

збільшилась майже на 10 відсоткових пунктів. Паралельно зріс і рівень резервування – з 76,4% до 86,7%, що відображає консервативну позицію банків щодо оцінки ризиків. У 2023–2024 рр. розпочалася стійка тенденція до поліпшення: за підсумками 2024 року частка NPL у роздрібному портфелі знизилась до 23,5%, що НБУ пов'язує насамперед зі списанням непрацюючих кредитів та зростанням нових якісних позик [23]. Ще більш вираженим виявилось прискорення цієї тенденції у 2025 році: станом на 01.02.2026 частка NPL у портфелі фізичних осіб впала до 13,9%, що, за оцінками НБУ, є одним з найнижчих показників за останнє десятиліття [15; 23].

Таблиця 2.11

**Динаміка показників якості кредитного портфеля фізичних осіб
банківської системи України, 2021–2025 рр. (на кінець року)**

Показник	2021	2022	2023	2024	2025
Загальний обсяг кредитів фіз. особам, млрд грн.	254,4	221,1	236,5	303,6	365,4
Непрацюючі кредити (NPL), млрд грн.	72,5	84,5	88,5	71,3	48,6
Частка NPL, %	28,5	38,2	37,4	23,5	13,9
Рівень резервування, %	76,4	86,7	88,1	85,0	84,0
Частка простроч. кредитів (90+ днів), %	23,1	32,6	31,9	20,0	11,5

Джерело: складено за даними НБУ [15; 23].

Крім того, за даними НБУ, у 2024 році загальний обсяг кредитів, наданих домогосподарствам, зріс з 236,5 до 303,6 млрд грн (приріст +28%), що свідчить про поступове відновлення попиту населення на кредитні продукти. Порівняно з кризовим 2022 роком обсяги кредитування вже перевищили відповідний рівень майже на 37%. Станом на початок 2026 року портфель кредитів фізичним особам складав 349,9 млрд грн, причому гривневі кредити у порівнянні з січнем 2025 року зросли на 26,5%.

Для виявлення взаємозв'язку між ключовими макроекономічними факторами та якістю кредитного портфеля фізичних осіб доцільно застосувати кореляційно-регресійний аналіз. Як залежну змінну (Y) обрано частку непрацюючих кредитів (NPL, %) у кредитному портфелі фізичних осіб. Як

незалежні змінні (X_i) визначено: X_1 – рівень безробіття (%); X_2 – індекс інфляції (%); X_3 – офіційний курс USD/UAH (грн.). Результати розрахунку коефіцієнтів кореляції між обраними змінними на основі даних за 2014–2024 рр. наведено у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Матриця кореляції між макроекономічними факторами та часткою NPL у кредитному портфелі фізичних осіб (2014–2024 рр.)

Показник	NPL (Y)	Безробіття (X1)	Інфляція (X2)	Курс USD/UAH (X3)
NPL (Y)	1,000	0,782	0,641	0,713
Безробіття (X1)	0,782	1,000	0,543	0,621
Інфляція (X2)	0,641	0,543	1,000	0,874
Курс USD/UAH (X3)	0,713	0,621	0,874	1,000

Джерела: розраховано автором за даними НБУ та Держстату України [15; 11].

Розрахована матриця кореляції демонструє, що найбільш тісний зв'язок із часткою NPL має рівень безробіття ($r = 0,782$), що підкреслює пряму залежність кредитного ризику від доходів населення. Значущими також є зв'язки з курсом долара ($r = 0,713$) та інфляцією ($r = 0,641$). Всі коефіцієнти є статистично значущими і свідчать про помірний або сильний прямий зв'язок між погіршенням макроекономічного середовища і зростанням проблемної заборгованості. Отримані результати підтверджують теоретичне положення про те, що фінансова нестабільність через канал зниження доходів і платоспроможності населення безпосередньо транслюється у зростання кредитного ризику банків [33, с. 102]. Зворотна залежність – зниження безробіття та зміцнення доходів у 2024–2025 рр. – відповідно асоціюється зі зниженням частки NPL у роздрібному портфелі.

Наочне уявлення про динаміку взаємозв'язку між рівнем безробіття та часткою NPL у кредитному портфелі фізичних осіб дає рис. 2.4, що побудований на основі даних НБУ та Держстату за 2014–2025 рр.

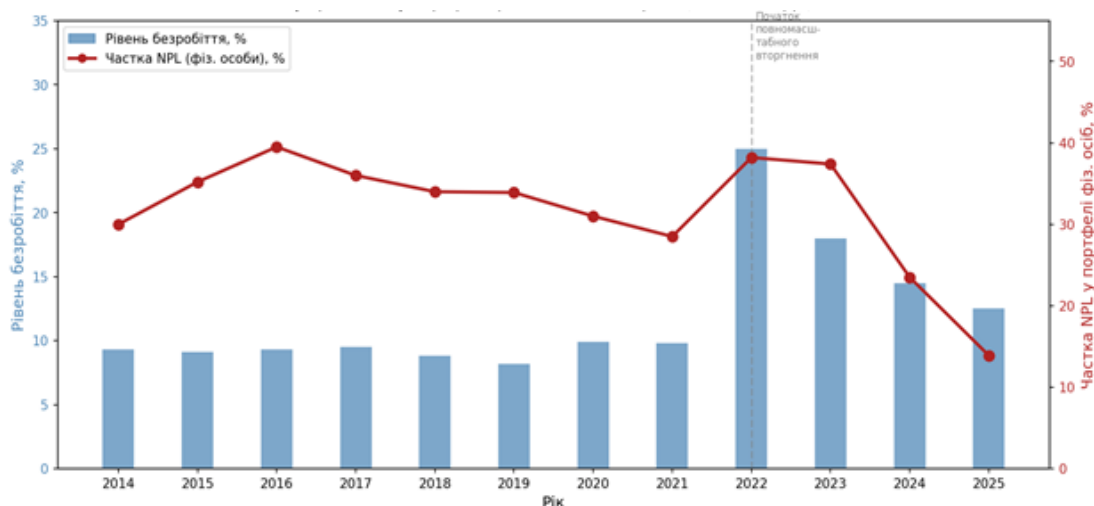

Рис. 2.4. Динаміка рівня безробіття та частки NPL у кредитному портфелі фізичних осіб в Україні (2014–2025 рр.)

Джерело: побудовано за даними НБУ та Держстату України [15; 11].

Наведений вище графік наочно демонструє, що обидва показники синхронно реагують на зовнішні шоки. У 2022 році зафіксовано одночасний стрибок безробіття (до ~25%) та частки NPL (до 38,2%). Починаючи з 2023 р. обидва індикатори демонструють стійку низхідну тенденцію: у 2024 р. безробіття знизилось до ~14,5%, а частка NPL у портфелі фізичних осіб – до 23,5%. У 2025 р. ця позитивна тенденція прискорила: частка NPL впала до 13,9% (станом на початок лютого 2026 р.). Коефіцієнт детермінації $R^2 \approx 0,61$ свідчить про те, що рівень безробіття пояснює близько 61% варіації частки проблемних кредитів у роздрібному портфелі.

Важливим аспектом оцінки кредитного ризику в умовах фінансової нестабільності є аналіз змін у поведінці позичальників та адаптація банківської практики до нових реалій. Моташко Т.П. та Перхайло С.П. у своєму дослідженні виокремлюють дві групи ризиків, що інтенсифікуються під час війни: ризики для банків як оферентів (ризик повного або часткового невиконання боргових зобов'язань, кредитний ризик, ризик ранньої реструктуризації) та ризики для позичальників як споживачів (ризик непрозорих умов кредитування, ризик погіршення кредитної історії, ризик неотримання необхідної суми) [8, с. 177].

Зокрема, в таблиці 2.13 відображає тривимірну трансформацію підходів до оцінки кредитоспроможності: різке посилення вимог у 2022–2023 рр. та поступову адаптацію й нормалізацію у 2024–2025 рр. Зокрема, у 2024–2025 рр. банки поступово розширюють доступність споживчих кредитів: збільшуються ліміти, подовжуються терміни, знижуються порогові значення скорингових балів. Це підтверджує і статистика НБУ: обсяг кредитів домогосподарствам у 2024 р. зріс на 28% і склав 303,6 млрд грн., а у перші місяці 2026 р. перевищив 349 млрд грн. [15].

Таблиця 2.13

**Зміни в підходах до оцінки кредитоспроможності позичальників –
фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності (до та після 24.02.2022)**

Критерій оцінки	До 24.02.2022	2022–2023 рр.	2024–2025 рр. (адаптація)
Підтвердження доходів	Довідка за 3–6 міс. або декларація	Довідка за 12 міс., виписки, офіційний трудовий договір	Поступове спрощення: 6 міс., виписки з рахунків
Макс. строк (споживчий кредит)	До 5–7 років	До 1,5–2 років	До 3–5 років (відновлення)
Частка позик без застави	До 70% роздрібн. портфеля	Обмежено до 50–55%	До 60–65% (поступово відновлюється)
Регіональна складова оцінки	Відсутня / несуттєва	Обов'язкова (відмова чи підвищ. ставка для зон конфлікту)	Диференційована (залежно від поточної ситуації)
Скоринговий поріг схвалення	500–550 балів	600–650 балів (підвищено)	560–600 балів (поступове зниження)
Допустимий DTI (боргове навантаж.)	До 50–55%	Обмежено до 35–40%	До 40–45% (часткова нормалізація)
Перевірка ВПО / мобілізації	Не проводилась	Обов'язкова, додаткові документи	Стандартизована процедура

Джерело: складено за матеріалами НБУ, відкритою звітністю банків [15; 46; 28].

Отже, в якості підсумку, можна стверджувати, що в умовах фінансової нестабільності, зумовленої повномасштабним збройним конфліктом, оцінка кредитного ризику і кредитоспроможності позичальників у банківській системі України зазнала глибокої трансформації. Банки посилили документальні вимоги, знизили допустимий рівень боргового навантаження, запровадили регіональну диференціацію ризиків і підвищили скорингові пороги схвалення. Паралельно різко зросла частка реструктуризованих кредитів, а рівень

непрацюючих позик сягнув 38,2% у 2022 р. Утім, у 2024–2025 рр. виразно позначились позитивні зрушення: частка NPL у роздрібному портфелі скоротилася до 13,9%, обсяг кредитів домогосподарствам перевищив 349 млрд. грн., а банківський сектор поступово повертається до передвоєнних стандартів оцінки позичальників. Застосування кореляційно-регресійного аналізу підтвердило тісний взаємозв'язок між ключовими макроекономічними показниками та якістю роздрібного кредитного портфеля, що має принципове значення для побудови ефективних систем превентивного управління кредитними ризиками.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

3.1. Зарубіжний досвід кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності

Пошук ефективних механізмів кредитування населення в умовах фінансової нестабільності неможливий без критичного осмислення міжнародного досвіду. В свою чергу, країни з розвиненими фінансовими системами, а також держави, що пережили значні фінансово-економічні потрясіння, виробили різноманітні моделі та інструменти підтримки ринку споживчого кредитування, які можуть слугувати орієнтиром для України. Вивчення таких практик дозволяє не лише виявити найефективніші рішення, але й окреслити умови їх можливої адаптації до вітчизняних реалій [26, с. 77].

Так, досвід країн Євросоюзу засвідчує, що регулювання ринку кредитування фізичних осіб зазвичай будується на поєднанні пруденційних вимог до банків, захисту прав споживачів та державних програм підтримки. Директива ЄС про споживчий кредит (2008/48/EC), а також Директива про іпотечний кредит (2014/17/EU) встановлюють єдині стандарти прозорості умов кредитування, методик оцінки кредитоспроможності позичальників та захисту їхніх прав. Обов'язкова стандартизована інформація про ефективну відсоткову ставку (APR) та стандартний загальноєвропейський інформаційний аркуш (ESIS) є обов'язковими елементами, які суттєво знизили інформаційну асиметрію між банком і позичальником [29, с. 115].

Як відомо, упродовж глобальної фінансової кризи 2008–2009 років більшість країн ЄС вдалися до активного втручання держави у ринок кредитування. Зокрема, у Великій Британії було запроваджено схеми гарантування кредитів для малого бізнесу та домогосподарств (Credit Guarantee Scheme), у Франції – державна страхова компанія Bpifrance надавала гарантії за

кредитами, а Іспанія та Португалія ввели мораторії на стягнення іпотечної заборгованості. Зазначені заходи мали на меті запобігти масовому дефолту позичальників і зберегти функціональну спроможність банківських систем [29, с. 201].

Особливий інтерес для України становить досвід Польщі, яка у 2014–2015 роках зіткнулася із серйозними проблемами на ринку іпотечного кредитування, пов'язаними з різким зростанням курсу швейцарського франка щодо злотого. Значна частина польських домогосподарств мала іпотечні кредити, номіновані у CHF, тому знецінення національної валюти призвело до різкого збільшення боргового навантаження. У відповідь польський уряд впровадив Фонд підтримки позичальників (Fundusz Wsparcia Kredytobiorców), який надавав субсидовані позики позичальникам, що зазнали фінансових труднощів [32, с. 88].

Проблема валютних ризиків при іпотечному кредитуванні виявилася актуальною й для країн Балтії. Зокрема, Естонія, Латвія та Литва у 2008–2011 роках пережили одну з найглибших рецесій у ЄС з падінням ВВП на 14–20%. Центральні банки та уряди цих країн запровадили комплекс заходів: реструктуризацію проблемних кредитів через спеціальні управлінські структури (так звані «банки поганих активів»), обов'язкову медіацію між банками і позичальниками, а також тимчасові мораторії на стягнення заставного майна. Важливим уроком для України стало те, що системна реструктуризація проблемної заборгованості під контролем регулятора виявилася значно ефективнішою, ніж індивідуальні угоди між банками і позичальниками [36, с. 44].

В свою чергу, грецький досвід протягом боргової кризи 2010–2015 років демонструє ще один варіант реагування. Наглядові органи зобов'язали банки пропонувати позичальникам реструктуризацію кредитів відповідно до єдиного «Кодексу поведінки банків» (Code of Conduct for Banks), що передбачав стандартизовані процедури оцінки платоспроможності, класифікацію

позичальників та набір відповідних рішень – від часткового пробачення боргу до списання відсотків чи розтягнення терміну погашення [29, с. 198].

Мають багатий досвід державної підтримки кредитування фізичних осіб й країна з найбільш розвиненим фінансовим ринком у світі - Сполучені Штати Америки. Так, після кризи 2008 року в США було впроваджено Програму доступних модифікацій іпотек (Home Affordable Modification Program, HAMP), яка дозволила мільйонам американців переглянути умови своїх іпотечних кредитів та уникнути виселення. Паралельно діяла Програма доступного рефінансування (HARP), яка дала змогу позичальникам рефінансувати кредити навіть у разі від'ємного власного капіталу. Важливою особливістю американського підходу є активна роль квазідержавних іпотечних агентств – Fannie Mae та Freddie Mac, – які забезпечують ліквідність іпотечного ринку шляхом сек'юритизації кредитів [43, с. 159].

Крім того, у контексті цифрових трансформацій варто виокремити тенденцію розвитку альтернативних методів оцінки кредитоспроможності позичальників на основі великих даних (Big Data). Фінтех-компанії та банки у США, Великій Британії та скандинавських країнах все активніше використовують нетрадиційні джерела даних – транзакційну активність у соціальних мережах, споживчу поведінку, дані про регулярні платежі (комунальні послуги, оренда) – для побудови скорингових моделей. Ці підходи виявляються особливо корисними для оцінки «тонких файлів» – позичальників із недостатньою кредитною історією, яка типова для ситуації після кризи або в умовах воєнного стану. У Великій Британії регулятор (FCA) запровадив спеціальний режим «пісочниці» (Regulatory Sandbox), що дозволяє фінансовим інноваторам тестувати нові моделі скорингу в контрольованих умовах [45, с. 23].

У свою чергу, відкритий банкінг (Open Banking), запроваджений у ЄС Директивою PSD2, відкриває нові можливості для оцінки фінансового стану позичальників. Завдяки доступу до даних про рахунки клієнтів (за їхньою згодою) банки та фінтех-компанії можуть отримувати значно повнішу картину

про фінансові потоки позичальника, що підвищує точність оцінки кредитоспроможності та знижує кредитні ризики. Польща, Чехія та країни Балтії вже активно запроваджують відкритий банкінг, що суттєво прискорює і здешевлює процес видачі кредитів [47, с. 67]. Отже, узагальнюючи досвід зарубіжних країн, можна виокремити ключові уроки для вдосконалення системи кредитування фізичних осіб в Україні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Порівняльний аналіз інструментів державної підтримки кредитування
фізичних осіб у зарубіжних країнах**

Країна	Інструмент підтримки	Умова застосування	Результат / Урок для України
США	HAMP, HARP – програми реструктуризації та рефінансування іпотеки	Іпотечна криза 2008–2009 рр.	Масове запобігання дефолтам; модель для адаптації іпотечних програм в Україні
ЄС (загалом)	Директиви PSD2, MCD 2014/17/EU – єдині стандарти захисту споживачів	Постійне регулювання ринку	Прозорість умов кредитування; потребує імплементації в Україні в рамках євроінтеграції
Польща	Фонд підтримки позичальників (FWK), конвертація валютних кредитів	Криза CHF-кредитів 2014–2015 рр.	Захист від валютних ризиків; приклад реструктуризації портфелів
Країни Балтії	Реструктуризація через «банки поганих активів», мораторії	Рецесія 2008–2011 рр. (–14–20% ВВП)	Системна реструктуризація NPL ефективніша за індивідуальні угоди
Греція	Кодекс поведінки банків – стандартизована реструктуризація	Боргова криза 2010–2015 рр.	Уніфіковані процедури захисту позичальників знижують соціальну напругу
Велика Британія	Regulatory Sandbox для фінтех-скорингу на базі Big Data	Постійне регулювання інновацій у фінансах	Альтернативний скоринг розширює доступ до кредитів; потенціал для впровадження

Джерело: складено на основі [29; 32; 36; 43; 45].

По-перше, ефективна система захисту прав споживачів фінансових послуг та стандартизоване розкриття інформації про умови кредитування є фундаментом здорового кредитного ринку. По-друге, державні гарантійні та компенсаційні механізми здатні стимулювати кредитування навіть в умовах підвищених ризиків, але мають чітко таргетуватися і не замінювати ринкових механізмів у довгостроковій перспективі. По-третє, розвиток системи кредитних бюро, відкритого банкінгу та альтернативних скорингових моделей

може суттєво розширити доступ до кредитів для населення, що постраждало від кризи [48, с. 112].

Таким чином, аналіз зарубіжного досвіду дозволяє виокремити декілька найбільш релевантних напрямів для вдосконалення системи кредитування фізичних осіб в Україні: розвиток та модернізація системи кредитних бюро; впровадження стандартів відкритого банкінгу в рамках євроінтеграційного курсу; розвиток цифрових кредитних платформ, що скорочують транзакційні витрати і роблять кредити доступнішими для населення у різних регіонах країни.

3.2. Ризики кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану в Україні і шляхи їх подолання

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало безпрецедентним за масштабами зовнішнім шоком для вітчизняного ринку кредитування фізичних осіб. Воєнний стан породив якісно нові ризики, що суттєво ускладнили функціонування всього кредитного ринку: поглибилися проблеми платоспроможності позичальників, зросла невизначеність для банків, трансформувалися умови правового регулювання. Водночас ринок демонструє здатність до адаптації, а нові державні програми створюють передумови для поступового відновлення кредитної активності [28, с. 177].

На нашу думку, в цілях системного аналізу проблем та перспектив ринку кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану доцільно застосувати SWOT-аналіз, що дозволяє структурувати як внутрішні характеристики (сильні та слабкі сторони), так і зовнішні фактори (можливості та загрози). З цією метою в рамках проведення дослідження нами систематизовано основні сильні та слабкі сторони, можливості та загрози ринку кредитування фізичних осіб в Україні (табл. 3.2).

Аналіз SWOT-матриці, наведеної в таблиці 3.2, свідчить про те, що ринок кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану перебуває в стані

турбулентної адаптації. Сильні сторони системи – насамперед достатній рівень капіталізації банків та розвинена цифрова інфраструктура – слугують основою для поступового відновлення, тоді як слабкі сторони потребують цілеспрямованих управлінських та регуляторних заходів.

Таблиця 3.2

**SWOT-аналіз ринку кредитування фізичних осіб в Україні в умовах
воєнного стану**

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
– Достатній рівень капіталізації банківської системи України – Функціонування системи кредитних бюро – Розвинена цифрова інфраструктура (онлайн-банкінг, Дія) – Активна роль НБУ як регулятора та кризового менеджера – Поступове відновлення кредитного портфеля фізичних осіб після кризи 2022 року	– Суттєве скорочення реальних доходів населення – Підвищений рівень частки непрацюючих кредитів (NPL) – Дефіцит довгострокового фондування для іпотечного кредитування – Низький рівень фінансової грамотності населення – Обмеженість ресурсної бази банків через вплив вкладів у 2022 р.
Можливості (O)	Загрози (T)
– Розширення державних програм кредитування (єОселя, єВідновлення) – Євроінтеграційний курс і гармонізація з директивами ЄС – Впровадження відкритого банкінгу та альтернативного скорингу – Залучення міжнародних фінансових установ (МВФ, ЄБРР, МФК) до підтримки кредитного ринку – Розвиток фінтех-сектору та цифровізація кредитних процесів	– Подальше погіршення платоспроможності населення через тривалість воєнних дій – Загострення безпекових ризиків (руйнування заставного майна) – Зростання частки NPL до критичних рівнів – Валютна нестабільність та інфляційний тиск – Скорочення міжнародної фінансової допомоги в разі ескалації конфлікту

Джерело: складено автором на основі власних досліджень.

Серед ключових ризиків, що стримують розвиток кредитування фізичних осіб в умовах воєнного стану, слід виділити такі.

Перший – ризик неплатоспроможності позичальників. Унаслідок масового внутрішнього переміщення населення (за різними оцінками, понад 5 млн осіб перебуває у статусі ВПО), втрати робочих місць і джерел доходу, а також руйнування майна значна частка позичальників втратила можливість обслуговувати свої зобов'язання. За даними НБУ, частка непрацюючих кредитів

фізичних осіб на початку 2024 року становила 23,52%, хоча вже до початку 2025 року вона скоротилась до 15,49% завдяки зростанню кредитного портфеля та роботі з проблемною заборгованістю [15, с. 1].

Другий ризик – руйнування та знецінення заставного майна. У прифронтових регіонах та на тимчасово окупованих територіях нерухомість, що слугувала забезпеченням іпотечних кредитів, виявляється повністю або частково зруйнованою, недоступною для банку чи знеціненою. Це підриває основу принципу забезпеченості кредиту і ускладнює процедури стягнення заборгованості [22, с. 1].

Третій ризик – правова невизначеність в умовах воєнного стану. Зокрема, Закон України «Про споживче кредитування» обмежує у воєнний час можливість банків нараховувати штрафи за прострочення платежів. Попри те, що такі норми захищають позичальників у короткостроковій перспективі, вони одночасно знижують стимули до виконання зобов'язань та ускладнюють прогнозування банками майбутніх грошових потоків [24, с. 5].

Четвертий ризик – концентрація кредитного ринку та обмеженість конкуренції. Попри те що станом на початок 2025 року кредитний портфель фізичних осіб склав близько 321,6 млрд. грн., значна частина роздрібного кредитного ринку сконцентрована у великих державних банках - ПриватБанку та Ощадбанку - а також у кількох великих приватних установах [49, с. 1].

Ідентифіковані ризики вказують на необхідність комплексного підходу до вдосконалення системи кредитування фізичних осіб. Можна запропонувати низку взаємопов'язаних напрямів такого вдосконалення (рис. 3.1):

1. *Розширення та диверсифікація державних програм підтримки кредитування.* Як відомо, державна програма «єОселя» стала найбільш успішним прикладом державної підтримки іпотечного ринку в умовах воєнного стану: за три роки дії (жовтень 2022 – жовтень 2025 року) понад 21 тисяча українських сімей отримали житло у кредит на суму понад 35 млрд. грн. Для пільгових категорій (військовослужбовців, медиків, педагогів) діє ставка 3% річних, для інших – 7% [50, с. 1]. Необхідно спростити процедуру верифікації

заявок, збільшити кількість банків-учасників та розширити перелік об'єктів нерухомості, що допускаються до фінансування.

ЗАХИСТ СПОЖИВАЧІВ	ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ	ЦИФРОВІЗАЦІЯ
Стандартизація умов; розкриття APR; підвищення фінансової грамотності	єОселя, єВідновлення; пільгова іпотека; гарантійні механізми	Онлайн-скоринг; відкритий банкінг; BankID; Дія як канал подання заявок
КРЕДИТНІ БЮРО	РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ NPL	ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ
Розширення охоплення; обов'язковість передачі даних; якість інформації	Стандартизований кодекс поведінки банків; медіація; часткове пробачення боргу	Гармонізація з директивами ЄС; залучення МФУ; підтримка ЄБРР/МФК

Рис. 3.1. Напрями вдосконалення кредитування фізичних осіб в Україні в умовах воєнного стану

Джерело: власні дослідження.

2. *Посилення захисту прав споживачів фінансових послуг та підвищення фінансової грамотності.* Видається необхідним запровадити обов'язкове розкриття ефективної відсоткової ставки (аналог APR, передбачений директивами ЄС) під час укладання кредитних угод фізичними особами в нашій країні. Також необхідним є розроблення загальнонаціональної програми фінансової освіти населення, зокрема щодо управління боргом в умовах нестабільності. НБУ вже розробив Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року, затверджену у 2024 році [51, с. 5].

3. *Розвиток системи кредитних бюро та інформаційна інтеграція.* Повноцінна система обміну кредитною інформацією є необхідною умовою якісної оцінки кредитоспроможності позичальників. Запропоновані НБУ зміни до законодавства щодо функціонування бюро кредитних історій передбачають розширення переліку суб'єктів, що зобов'язані передавати відомості, та посилення вимог до якості та актуальності даних [52, с. 1].

4. *Вдосконалення механізмів реструктуризації проблемної заборгованості фізичних осіб.* Беручи до уваги досвід країн Балтії та Греції, доцільно впровадити стандартизовані процедури реструктуризації кредитів фізичних осіб, що зазнали фінансових труднощів внаслідок воєнних дій. Такий

«кодекс поведінки» банків щодо позичальників-фізичних осіб у кризових ситуаціях, розроблений за участю НБУ, банківської асоціації та представників споживачів, дозволив би уніфікувати підходи до реструктуризації, знизити транзакційні витрати та забезпечити захист позичальників від зловживань.

5. *Стимулювання подальшої цифровізації кредитного процесу.* Впровадження цифрових кредитних платформ, онлайн-верифікації позичальників через систему BankID та автоматичного скорингу на основі даних з відкритих джерел дозволяє суттєво скоротити час і вартість опрацювання кредитних заявок. Особливого значення це набуває в умовах, коли значна частина населення є ВПО або перебуває за кордоном і не має можливості особисто відвідати відділення банку. Платформа «Дія» вже слугує зручним каналом подання заявок за програмою «єОселя», і цей досвід необхідно розширити на інші кредитні продукти.

6. *Зміцнення нормативно-правової бази та приведення її у відповідність до стандартів ЄС.* В рамках євроінтеграційного курсу України видається критично необхідним здійснювати поступову гармонізацію законодавства у сфері споживчого та іпотечного кредитування з відповідними директивами ЄС – насамперед MCD 2014/17/EU та CCD 2008/48/EC. Це передбачає, зокрема, введення обов'язкових стандартів розкриття інформації, вимог до оцінки кредитоспроможності та механізмів позасудового вирішення спорів між банками і позичальниками.

7. *Залучення міжнародних фінансових ресурсів для підтримки кредитного ринку.* Міжнародні фінансові організації та установи, такі як ЄБРР, МФК, Світовий банк, вже тривалий час активно беруть участь у підтримці банківської системи України, зокрема через надання гарантій за кредитами для МСП та окремих категорій фізичних осіб. Розширення таких партнерств, залучення їхніх технічних ресурсів та методологій оцінки ризиків могло б суттєво зміцнити ресурсну базу банків для роздрібного кредитування [51, с. 3].

Реалізація запропонованих заходів потребує скоординованих зусиль НБУ, Міністерства фінансів, банківської спільноти та законодавця. Ключовою

умовою успіху є збереження макрофінансової стабільності, підтримання достатнього рівня міжнародних резервів та продовження реформ, спрямованих на зміцнення верховенства права та захист прав кредиторів.

Оцінюючи реальні результати відновлення ринку кредитування фізичних осіб, слід відзначити позитивну динаміку, що простежується починаючи з кінця 2022 року. За даними НБУ, у 2024 році кредитний портфель фізичних осіб зріс на 54,7 млрд. грн. (+22,7%) порівняно з 2023 роком, а частка непрацюючих кредитів скоротилась із 23,52% до 15,49%, опустившись нижче довоєнного рівня 16,86% [15, с. 1]. Водночас рівень закредитованості домогосподарств в Україні залишається надзвичайно низьким: співвідношення незабезпечених кредитів до річних доходів населення становить лише 8%, тоді як у більшості країн ЄС цей показник перевищує 30% [49, с. 1].

Такі дані свідчать про значний нереалізований потенціал ринку кредитування фізичних осіб в Україні. Разом із тим низький рівень закредитованості є не лише свідченням низького попиту, а й наслідком об'єктивних обмежень – зниженої платоспроможності, підвищених ставок, жорстких вимог до позичальників та обмеженого пропозиційного асортименту банків. Тому завдання полягає не у форсованому нарощуванні кредитування будь-якою ціною, а у побудові сталої, відповідальної та прозорої кредитної системи, здатної ефективно функціонувати як в умовах кризи, так і після відновлення [28, с. 179].

Отже, вдосконалення системи кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності потребує комплексного підходу, що поєднує запозичення кращих зарубіжних практик, розширення державних програм підтримки, цифрову трансформацію кредитних процесів та реформування нормативно-правової бази у напрямі євроінтеграції. Реалізація цих заходів у середньостроковій перспективі здатна суттєво підвищити доступність кредитів для населення та знизити ризики як для позичальників, так і для банківської системи.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження особливостей кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності можна зробити такі основні висновки.

1. Кредитування фізичних осіб є складною, багатовимірною економічною категорією, що охоплює широкий спектр відносин між банківськими установами та населенням. В роботі систематизовано класифікацію кредитів за цільовим призначенням, строками, формою забезпечення, валютою та суб'єктами позичальників. Досліджено механізм організації кредитного процесу, що включає сім основних стадій - від подання заявки до погашення або реструктуризації заборгованості. Встановлено, що оцінка кредитоспроможності є центральним елементом кредитного механізму, реалізованим через фінансовий аналіз доходів, якісний аналіз позичальника та кредитний скоринг. Ключовим показником оцінки є коефіцієнт боргового навантаження (DTI), прийнятне значення якого в умовах нестабільності знижується до 25–35%.

2. Теоретичну основу дослідження взаємозв'язку фінансової нестабільності та кредитного ринку формує «гіпотеза фінансової нестабільності» Х. Мінскі. В роботі систематизовано чотири канали впливу фінансової нестабільності на кредитування фізичних осіб: канал попиту (зниження доходів і платоспроможності населення), канал пропозиції (посилення кредитних стандартів банками), канал ризиків (зростання NPL і витрат на резервування) та канал регулювання (посилення пруденційних вимог). Встановлено, що в умовах воєнного стану всі чотири канали діють одночасно й взаємопосилюють один одного.

3. Аналіз стану ринку кредитування фізичних осіб в Україні у 2020–2025 роках виявив п'ять ключових тенденцій: значну стійкість ринку до зовнішніх шоків (приріст портфеля з 199,6 до 341,8 млрд. грн. за 5 років); зростання ролі держави через програми «єОселя» та «єВідновлення» (іпотечний портфель зріс більш ніж удвічі з 21,3 до 46,4 млрд. грн.); суттєве поліпшення якості портфеля

(NPL фізичних осіб скоротився з пікових 30,4% у 2022 р. до 10,8% на початку 2026 р.); зниження відсоткових ставок (ставки за споживчими кредитами знизилися з 35,5% у 2022 р. до 26,5% у 2025 р.); поступову диверсифікацію структури портфеля (найвищий приріст у сегменті ФОП - у 3,4 рази).

4. Детальний аналіз кредитного портфеля АТ «Ідея Банк» за 2023–2025 рр. підтвердив ефективність спеціалізованої роздрібної бізнес-моделі: нетто-портфель зріс на 88,2%, частка якісних кредитів Стадії 1 збільшилась з 45,8% до 66,1%, резерви під кредитні збитки скоротилися на 19,1%, а чистий прибуток у 2025 р. відновився до 731 млн. грн. Банк активно розвиває дистанційні канали продажів (мобільний застосунок O.Bank), адаптував скорингові моделі до умов воєнного стану та зберіг надвисокий рівень ліквідності (LCR 346,2% у 2025 р.).

5. Застосування кореляційно-регресійного аналізу підтвердило тісний взаємозв'язок між ключовими макроекономічними показниками та якістю роздрібного кредитного портфеля. Найбільш тісний зв'язок із часткою NPL має рівень безробіття ($r = 0,782$), що підкреслює пряму залежність кредитного ризику від платоспроможності населення. Зафіксовано глибоку трансформацію підходів банків до оцінки кредитоспроможності: у 2022–2023 рр. - різке посилення вимог (підвищення скорингового порогу, зниження допустимого DTI, введення регіональної диференціації); у 2024–2025 рр. - поступова адаптація і часткова нормалізація стандартів.

6. Узагальнення зарубіжного досвіду кредитування фізичних осіб в умовах фінансової нестабільності (США, ЄС, Польща, країни Балтії, Греція, Велика Британія) засвідчило, що найефективнішими інструментами підтримки ринку є: державні програми реструктуризації та рефінансування іпотеки (НАМР, НАРР у США); стандартизовані кодекси поведінки банків при роботі з проблемними позичальниками; відкритий банкінг та альтернативні скорингові моделі на основі Big Data; системи державних гарантій, що таргетовано підтримують кредитування у кризових умовах.

7. На основі результатів дослідження обґрунтовано сім напрямів вдосконалення системи кредитування фізичних осіб в Україні: розширення та

диверсифікація державних програм підтримки кредитування; посилення захисту прав споживачів та підвищення фінансової грамотності; розвиток системи кредитних бюро та інформаційна інтеграція; запровадження стандартизованих процедур реструктуризації проблемної заборгованості («кодекс поведінки банків»); стимулювання цифровізації кредитного процесу; гармонізація законодавства з директивами ЄС; залучення ресурсів міжнародних фінансових організацій. Реалізація цих заходів у середньостроковій перспективі здатна суттєво підвищити доступність кредитів для населення та сприяти сталому відновленню ринку кредитування фізичних осіб в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АТ «Ідея Банк». Фінансова звітність разом зі звітом незалежного аудитора та Звіт керівництва за рік, що закінчився 31 грудня 2024 року. Київ: АТ «Ідея Банк», 2025. 144 с. URL: <https://ideabank.ua/uk/about/finance-reports> (дата звернення: 22.03.2026).
2. АТ «Ідея Банк». Звіт керівництва (Звіт про управління) за рік, що закінчився 31 грудня 2025 року. Київ: АТ «Ідея Банк», 2026. 147 с. URL: <https://ideabank.ua/uk/about/finance-reports> (дата звернення: 22.03.2026).
3. Аналіз і перспективи ринку кредитування фізичних осіб. *Фінансовий пульс*. 2025. URL: <https://finpuls.com/ua/banking-reviews-news-analz-perspektivi-rinku-kredituvannya-fzichnih-osb.htm> (дата звернення: 01.04.2026).
4. Білий М. М., Лобко О. М. Стратегічні аспекти забезпечення цифрової трансформації системи кредитного менеджменту банку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 11 (324). С. 40–48. URL: <https://dspace.oneu.edu.ua/handle/123456789/19190> (дата звернення: 06.04.2026).
5. Банківське кредитування та депозитний ринок: підсумки першого півріччя 2025 року. *Фінансовий пульс*. 2025. URL: <https://finpuls.com/ua/bankivske-kredytuvannia-ta-depozytnyi-rynok-pidsumky-pershoho.html> (дата звернення: 01.03.2026).
6. Білий М. М., Поцелуйко І. В. Кредитна діяльність банківських установ в умовах макрофінансової нестабільності. Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 28 листоп. 2024 р., м. Кропивницький / М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. фінансів, банківської справи та страхування. Кропивницький: ЦНТУ, 2024. С. 124–127. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/17710> (дата звернення: 06.04.2026).

7. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Беднарчук В. В., Млінцова А. О. Споживче кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2020. № 4 (80). С. 282–287. DOI: 10.32839/2304-5809/2020-4-80-58.
8. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник. Київ: Знання, 2008. 564 с.
9. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.04.2026).
10. Жарікова О. Б., Пащенко О. В., Гребенюк Т. А. Ринок іпотечної нерухомості: кредитування домогосподарств комерційними банками України під час воєнного стану. *Економіка і управління бізнесом*. 2024. Том 5. № 1. С. 110–124.
11. Жежерун Ю. В. Банківське кредитування фізичних осіб в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Фінансовий простір*. 2019. № 2 (34). С. 41–51. DOI: 10.18371/fr.2(34).2019.178495.
12. Кльоц І. О. Ринок іпотечного кредитування в Україні: тенденції, проблеми та перспективи розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 1 (48). С. 104–115.
13. Кохан І. В., Солоджук Т. В., Криховецька З. М. Ринок іпотечного кредитування в умовах війни як елемент економічної безпеки банківської системи. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20. Т. 2. С. 301–316.
14. Кредитування в Україні – 2025: поступове відновлення та значний потенціал для зростання. *Фінансовий пульс*. 2025. URL: <https://finpuls.com/ua/kredytuvannia-v-ukrayini-2025-postupove-vidnovlennia-ta-znachnyi.html> (дата звернення: 09.04.2026).
15. Косова Т. Д., Куцев О. О. Механізми управління ризиками іпотечного кредитування клієнтів банків – фізичних осіб в умовах нестабільності. *Бізнесінформ*. 2025. № 9. С. 317–331. DOI: 10.32983/2222-4459-2025-9-317-331.

16. Лункіна Т. І. Використання скоринг-моделі при управлінні ризиками споживчого кредитування. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3792> (дата звернення: 25.04.2026).
17. Мікуляк К. А., Кугляр А. А. Сучасний стан банківського кредитування в Україні. *Modern Economics*. 2023. № 38. С. 84–89. DOI: 10.31521/modecon.V38(2023)-13.
18. Москальов А. А., Стельмах Я. В. Сучасний стан та заходи стимулювання кредитування фізичних осіб в Україні. *LOGOS. The art of scientific mind*. 2018. № 1. С. 48–53.
19. Моташко Т. П., Перхайло С. П. Банківське споживче кредитування в Україні в умовах війни: сучасні тренди та ризики контрагентів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 176–183. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.6.176.
20. Мустафаєва Д. Аналіз і перспективи ринку кредитування фізичних осіб. Центр економічних досліджень та прогнозування. *Фінансовий пульс*. 2025. 24 лют. URL: <https://finpuls.com/ua/banking-reviews-news-analz-perspektivi-rinku-kredituvannya-fzichnih-osb.htm> (дата звернення: 02.04.2026).
21. Наглядова статистика. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.03.2026).
22. Національна асоціація банків України. «Температура кредитування»: частка непрацюючих кредитів в Україні знижується, але ризики залишаються. 2025. URL: <https://nabu.ua/ua/temperatura-kredituvannya-chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-v-ukrayini-znizhuetsya-ale-riziki.html> (дата звернення: 09.04.2026).
23. Національний банк України. Банки в умовах тривалої війни зберегли довіру клієнтів, високу операційну ефективність та прибутковість – Огляд банківського сектору. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 01.04.2026).
24. Національний банк України. Грошово-кредитна та фінансова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.05.2026).

25. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2020 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H2.pdf (дата звернення: 22.03.2026).
26. Національний банк України. Огляд банківського сектору України. 2024. № 4. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 09.04.2026).
27. Національний банк України. Розподіл кредитів за стадіями знецінення за МСФЗ 9: станом на 01.03.2026. URL: <https://www.bank.gov.ua/ua/statistic/supervisory-statist> (дата звернення: 09.04.2026).
28. Національний банк України. У 2021 році банки видали майже 9 млрд. грн. нової іпотеки. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-2021-rotsi-banki-vidali-mayje-9-mlrd-grn-novoyi-ipoteki-scho-u-24-raza-bilshe-nij-za-poperedniy-rik--rezultati-opituvannya> (дата звернення: 01.04.2026).
29. Національний банк України. Частка непрацюючих кредитів у банках за 2024 рік скоротилася до 30%. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/chastka-nepratsyuuyuchih-kreditiv-u-bankah-za-2024-rik-skorotilasya-do-30> (дата звернення: 01.05.2026).
30. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (лютий 2024 р.) / НІСД. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-3> (дата звернення: 09.04.2026).
31. Огляд фінансових ринків України та системи корпоративного управління для сталого відновлення / Міністерство фінансів України, 2024. URL: <https://mof.gov.ua> (дата звернення: 09.04.2026).
32. Офіційний сайт АТ «Ідея Банк»: кредитні продукти. URL: <https://www.ideabank.ua/credits> (дата звернення: 09.04.2026).
33. Криховецька З. М., Кропельницька С. О., Кохан І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.

Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 14. С. 67-75. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.14.67>.

34. Петрашевська А. Д., Колонтай С. М., Смелянська В. В. Методологічні підходи до оцінювання ризиків у системі забезпечення безпеки кредитування. *Економіка та суспільство.* 2023. Вип. 48. С. 57–60.

35. Петровський О. В. Розвиток споживчого кредитування в Україні в умовах фінансової нестабільності: дис. ... д-ра філос.: 072 / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2025. 210 с.

36. Письменний В., Романюк М. Сучасний стан кредитування фізичних осіб в Україні. *Фінанси, маркетинг та управління у контексті підприємництва: матеріали конф.* Тернопіль: ТНТУ, 2024. С. 67–69.

37. Поцелуйко І. В. Розвиток ринку кредитних послуг України в умовах фінансової нестабільності: дис. ... д-ра філос.: 072 / Нац. ун-т «Чернігівська політехніка». Чернігів, 2025. 255 с.

38. Просяник І. В. Кредитування фізичних осіб та його особливості в Україні. *Економіка і суспільство.* 2016. Вип. 2. С. 594–599.

39. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 01.05.2026).

40. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику: Постанова НБУ від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16> (дата звернення: 09.05.2026).

41. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 р. № 2704-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text> (дата звернення: 01.05.2026).

42. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text> (дата звернення: 09.05.2026).

43. Савлук М. І., Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф. Гроші та кредит: підручник / за заг. ред. М. І. Савлука. 4-те вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2006. 744 с.

44. Статистика фінансового сектору. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 21.04.2026).
45. Тарасевич Н. В., Мазуренко К. Е. Проблеми та перспективи кредитування банком фізичних осіб. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. С. 1229–1235.
46. Левандівський О. Т., Криховецька З. М., Кохан І. В. Сучасні тенденції функціонування банківської системи України. *Агросвіт*. 2023. № 3-4. С. 97–104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2023_3-4_14 (дата звернення: 01.04.2026).
47. Темпи кредитування населення зростають – НБУ. *PSM7*. 2026. 18 лют. URL: <https://psm7.com/uk/company/nbu/tempy-kredytuvannya-naselennya-zrostayut-nbu.html> (дата звернення: 01.05.2026).
48. Торган М. М. Умови і методи банківського кредитування фізичних осіб: дипломна робота магістра / Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2013. 130 с.
49. Три роки єОселі: хто і де отримує кредити. *РБК-Україна*. 2025. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/tri-roki-eoseli-hto-i-de-otrimue-krediti-1762257308.html> (дата звернення: 09.04.2026).
50. Черниш О. В. Банківські послуги з кредитування фізичних осіб в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 4. DOI: 10.54929/2786-5738-2022-4-08-01.
51. Minsky H. P. *Stabilizing an Unstable Economy*. New Haven: Yale University Press, 1986. 353 p.